

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SERAMİK VE CAM TASARIMI ANASANAT DALI
Yüksek Lisans Tezi

**GÜNEY AMERİKA MARAJOARA KÜLTÜRÜ SERAMİKLERİ'NİN
ARAŞTIRILMASI**

Hazırlayan
Hüseyin GÜRGÖZE

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ali Temel KÖSELER

İZMİR/2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Güney Amerika Marajoara Kültürü Seramikleri’nin Araştırılması” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/06/2022

Hüseyin GÜRGÖZE

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği' nin maddesine göre Seramik ve Cam Tasarımı Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hüseyin GÜRGÖZE'nin **“Güney Amerika Marajoara Kültürü Seramikleri'nin Araştırılması”** konulu tezi incelenmiş ve aday tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖZET

Tarih öncesi çağlardan itibaren seramik kaplar, üretildikleri toplumlarda sosyal, dini ve kültürel yapıların birer parçası olmuştur. Farklı coğrafyalarda birbirlerinden bağımsız ve herhangi bir bilgi alışverişi yapmamış toplumlar, çoğunlukla benzer üretim teknikleri kullanmış ve sahip oldukları kültürel öğeleri seramik kapların üzerine işleme ihtiyacı duymuşlardır. Bu durum seramik malzemenin ve insan doğasının birleşiminin bir sonucudur.

Doğu Amazon bölgesinde, Atlas okyanusu kıyısında yer alan Marajo adası, M.S. 400 ila 1300 yılları arasında yaşamış, gelişmiş bir Kolomb öncesi topluma ev sahipliği yapmıştır. Marajoara kültürünü oluşturan bu toplum, kendisinden önce ve hemen sonrasında yaşamış toplumlara kıyasla daha sofistike seramik üretimi yapmışlardır. Bununla birlikte kendi içerisinde şefliklere ayrılmış olan bu topluluk, seramik üretimini ortak bir kültürel aktivite olarak gerçekleştirmiştir.

Bu çalışmanın amacı Marajoara kültürüne ait seramik kapların biçimsel, dekoratif ve kavramsal özelliklerini araştırmak ve seramik kaplar üzerinden Marajoara kültürünün yapısını incelemektir.

Anahtar kelimeler: Seramik, Giyilebilir Seramik, Kültür, Amazon

ABSTRACT

Since of the prehistoric times, ceramic forms have been a part of social, religious and cultural structures in the societies in which they were produced. Societies in different geographies that were independent from each other and did not exchange any information, mostly used similar production techniques and needed to embroider their cultural elements on ceramic forms. This is a result of the combination of ceramic material and human nature.

Located in the eastern Amazon region, on the coast of the Atlantic Ocean, the island of Marajo, It was home to an advanced pre-Columbian society that lived between 400 and 1300 DC. This society, which formed the Marajoara culture, produced more sophisticated ceramics compared to the societies that lived before and directly after it. At the same time, this community, which was divided into chiefdoms within itself, carried out ceramic production as a common cultural activity.

The purpose of this study is to investigate the formal, decorative and conceptual features of the ceramics of the Marajoara culture and to examine the structure of the Marajoara culture through ceramic forms.

Key words: Ceramic, Wearable Ceramic, Culture, Amazon

ÖNSÖZ

Brezilya'nın kuzeyinde, Amazon ağzı bölgesinde bulunan Marajo adası, bulunduğu coğrafyadaki en gelişmiş ve en uzun süre hayatta kalabilmiş medeniyetlerden birine ev sahipliği yapmıştır. Bu kültürel yapı içerisindeki insanlar, varoluşsal öğretilerini, doğaya olan bakış açılarını ve dini inançlarını bir araya getirmiş ve eşsiz seramik kaplar üretmişlerdir. Bu tez çalışmasında, doğduğu ada ile aynı ismi paylaşan Marajoara kültürü ve kültür içerisinde üretilmiş seramik formlar incelenmiş ve bu konu üzerine kapsamlı bir derleme çalışması oluşturmak hedeflenmiştir.

Üniversitedeki eğitim hayatım boyunca bendenengin bilgilerini esirgemeyen ve bana araştırma azmini aşılayan danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali Temel Köşeler'e, bölüm başkanım sayın Prof. Halil Yoleri'ye ve tüm bölüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Araştırmalarım sırasında bana konu ile ilgili kaynak bilgiler sunan değerli Prof. Anna C. Roosevelt'e, hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme, arkadaşlarım Menekşe Uslu, Zerrin Kılıç, Hamza Avcı, Tülin Akarca, Serdar Akarca ve Kevser Gülşen'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

MARAJO ADASI

1.1. Marajo Adası Coğrafyası.....	4
1.2. Marajoara Kültürü Öncesi Adadaki Seramik Üretim Tarihi.....	8
1.2.1. Ananatuba Evresi.....	9
1.2.2. Mangueiras Evresi.....	13
1.2.3. Formiga Evresi.....	16
1.2.4. Arua Evresi.....	19

2. BÖLÜM

MARAJOARA KÜLTÜRÜ VE SERAMİKLERİ

2.1. Marajoara Kültürü.....	24
2.1.1. “Tesos” Yapay Höyükler.....	31
2.2. Marajoara Kültürü Seramikleri.....	35
2.2.1. Üretim ve Bezeme Teknikleri.....	36
2.2.2. Kulp Tasarımları.....	44
2.3. Marajoara Kültürü İkonografisi.....	48
2.3.1. Yılan Formu Betimlemeleri.....	50
2.3.2. Akrep Gözü Betimlemesi.....	53
2.3.3. Kayman Betimlemeleri.....	55
2.3.4. İnsan ve Hayvan Tasvirlerinin Kullanılması.....	56
2.4. Marajoara Kültürü Başlıca Seramik Grupları.....	58
2.4.1. Ölü Gömme (Cenaze) Kapları.....	58
2.4.2. Giyilebilir Seramik Form “Tanga”.....	63
2.4.3. Günlük Kullanım ve Seremoni Kapları.....	66
2.4.4. Seramik Heykelcikler.....	69
2.4.5. Seramik Tabureler.....	74

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

3.1. Yeniden Üretimi Yapılmış Tanga Formları.....	79
3.2. Sanatsal Uygulamalar.....	82

3.2.1. İnsanlar.....	83
3.2.2. Doğa.....	85
3.2.3. Geometri.....	88
3.2.4. Bütünlük.....	91
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	96
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Marajo adası haritası.....	4
Şekil 2: Arari gölü ve ada üzerindeki konumu.....	6
Şekil 3 (a-b-c-d-e-f): Marajo adasında yaşayan vahşi hayvanlar.....	7
Şekil 4: Meggers ve Evans'ın tanımladığı tarihi evrelere ait arkeolojik alanların ada üzerindeki dağılımı.....	9
Şekil 5: Ananatuba evresine ait arkeolojik alanların ada üzerindeki konumu.....	10
Şekil 6: J-10 Sororoco bölgesinde bulunmuş seramik kap.....	10
Şekil 7: Ananatuba evresine ait baskın seramik formları ve profil kesitleri.....	11
Şekil 8: J-7, J-9 ve J-10 arkeolojik alanlarında bulunan kazıma dekorlu çömlek parçaları.....	12
Şekil 9: Mangueiras evresine ait arkeolojik alanların ada üzerindeki konumları.....	13
Şekil 10: J-5 Croari arkeolojik alanında bulunmuş kazıma dekorlu seramik kap.....	14
Şekil 11: J-5 Croari arkeolojik alanında bulunmuş heykelcik parçaları.....	14
Şekil 12: Mangueiras Evresi baskın çömlek tipleri.....	15
Şekil 13: Mangueiras evresine ait kazıma dekorlu çömlek parçaları.....	16
Şekil 14: Formiga evresine ait arkeolojik alanların ada üzerindeki konumu.....	17
Şekil 15: Formiga evresine ait baskın çömlek tipleri.....	18
Şekil 16: Formiga evresine ait kazıma dekorlu çömlek parçaları.....	19
Şekil 17: Marajo adasındaki Arua evresine ait arkeolojik alanların konumu.....	19
Şekil 18: Caviana adasındaki Arua evresine ait arkeolojik alanların konumu.....	20
Şekil 19: Mexiana adasındaki Arua evresine ait arkeolojik alanların konumu.....	20

Şekil 20: Arua evresinde kazıma ve mühür tekniği uygulanarak dekore edilmiş seramik kap parçaları.....	21
Şekil 21: Arua evresine ait Marajo adasında üretilmiş baskın çömlek tipleri.....	22
Şekil 22: Caviana ve Mexiana adalarında üretilmiş baskın çömlek tipleri.....	22
Şekil 23: Marajoara kültürü evresine ait yaşam alanları ve ada üzerindeki konumları....	24
Şekil 24: Igarite adı verilen kano.....	29
Şekil 25: Para bölgesinde kullanılmış geleneksel kürek.....	29
Şekil 26: Muiraquitas olarak adlandırılan yeşil magmatik kayadan yapılmış heykelcik.....	31
Şekil 27: Teso Dos Bichos bölgesinde bulunan yapay höyük.....	32
Şekil 28: Teso Dos Bichos bölgesinde bulunan ve yağmur mevsiminde etrafı suyla kaplanmış yapay höyük.....	32
Şekil 29: Camutins bölgesinde bulunan bir yapay höyük ve üst üste binmiş toprak katmanlar.....	33
Şekil 30: Hanelerin bulunduğu höyük gruplarının illüstrasyonu.....	34
Şekil 31: Hanelerin bulunduğu höyük gruplarının illüstrasyonu.....	34
Şekil 32: Marajoara kültürüne ait zoomorfik (hayvan biçimli) seramik kap.....	35
Şekil 33: Marajoara kültürü seramiklerinin en sık rastlanan form tasarımlarından bazıları.....	36
Şekil 34: Camutins bölgesinde bulunmuş pişmemiş seramik plaka.....	37
Şekil 35: Fitol yöntemiyle oluşturulmuş ancak kil fitillerin birbirlerine yedirilmediği çömlek parçası.....	37
Şekil 36: Avuç içinde parmak bastırarak şekillendirilmiş pişmiş seramik formlar.....	38
Şekil 37 (a-b): İki veya daha fazla astarın birlikte uygulandığı cenaze kapları.....	40

Şekil 38 (a-b): Kazıma tekniği uygulanmış seramik vazo ve kırık seramik parçaları.....	40
Şekil 39 (a-b): Kazıma tekniği ile bezenmiş cenaze çömleği ve törensel kullanım için üretilmiş seramik kap.....	41
Şekil 40: Kazıma ve kabartma tekniği uygulanmış seramik kap parçaları.....	41
Şekil 41: Ritüel ve günlük kullanım için üretilmiş çift astar ve kabartma bezemeli seramik kap.....	42
Şekil 42: Kabartma tekniği uygulanmış seramik fomlar.....	43
Şekil 43: Zoomorfik ve antropomorfik (insan biçimli) kaplarda kullanılan kabartma....	43
Şekil 44: Kabartma ve modelleme yapılmış, baş kısımları kırılmış törensel seramik formlar.....	44
Şekil 45: Ağız kenarlarında antropomorfik ve zoomorfik modellenmiş kulplar bulunan seramik kaplar.....	45
Şekil 46: Kulp tasarımlarının profil çizimleri.....	45
Şekil 47: Kültüre ait kulp tasarımları.....	46
Şekil 48: Kültüre ait kulp tasarımları.....	46
Şekil 49: Adornos olarak adlandırılan seramik kaplar.....	47
Şekil 50: Bir cenaze çömleği.....	48
Şekil 51: Yılan formu betimlemeleri.....	51
Şekil 52: Yerliler tarafından kullanılmış bazı yılan motifleri.....	51
Şekil 53: Üçgen başlı yılan ve dalga motiflerinin birleştirilmiş haldeki betimlemeleri.....	52
Şekil 54: Üçgen başlı yılan motifinin kullanıldığı bir seramik kap.....	52
Şekil 55: Ressam Feliciano Lana tarafından yapılmış Cobra-Canoa resmi.....	53
Şekil 56: Akrep gözü motifi ve zaman içinde sadeleştirilmiş şekilleri.....	53

Şekil 57: Akrep gözü motifleri bir araya getirilerek oluşturulmuş antropomorfik insan yüzleri.....	54
Şekil 58: Sadeleştirilmiş semboller.....	54
Şekil 59: Sadeleştirilmiş kayman figürleri.....	55
Şekil 60: Kayman figürlü seramik parçaları.....	55
Şekil 61: Kadın ve erkek figürlerinin birlikte tasvir edildiği törensel seramik heykelcik.....	56
Şekil 62 (a-b): Üç tekniğin birlikte kullanıldığı Marajoara cenaze çömlekleri.....	57
Şekil 63: Üç tekniğin birlikte kullanıldığı Marajoara kültürü zoomorfik ve antropomorfik seramik kapları.....	58
Şekil 64: Marajoara Kültürüne ait cenaze çömlekleri.....	59
Şekil 65: Ölü gömme amacı ile üretilmiş ve dalga motifleriyle bezenmiş cenaze çömleği.....	60
Şekil 66: Zoomorfik ve antropomorfik bezemeleri olan, kabartma ve astar uygulanmış cenaze çömleği (farklı açılardan).....	60
Şekil 67: Akrep gözü ve yılan motifleriyle bezenmiş cenaze çömleği.....	61
Şekil 68: Arkeolojik kazılar esnasında bulunan cenaze çömleği (kazı alanında toprak altından çıkarılırken).....	62
Şekil 69: Arkeolojik kazılar esnasında bulunan cenaze küpleri.....	62
Şekil 70: Giyilebilir seramik form Tanga.....	63
Şekil 71 (a-b): Bezemesiz ve bezemeli tangalar	64
Şekil 72: Seramik tangaların dekoratif bölümleri.....	65
Şekil 73: Seramik Tangalar.....	65
Şekil 74: Günlük kullanım amacı ile üretilmiş bezemesiz seramik kaplar.....	66

Şekil 75: Beyaz astar ve kazıma tekniği uygulanmış tabak.....	66
Şekil 76: Günlük kullanım amacı ile üretilmiş bezemesiz seramik kaplar.....	67
Şekil 77: Ritüel veya günlük kullanım için üretilmiş ve astar uygulanmış seramik kap.....	68
Şekil 78: Ritüel veya günlük kullanım için üretilmiş ve astar uygulanmış seramik kap.....	68
Şekil 79: Marajoara kültürüne ait seramik heykelcikler.....	69
Şekil 80: Marajoara kültürüne ait seramik heykelcik.....	70
Şekil 81: Marajoara seramik heykelcikleri.....	71
Şekil 82: Marajoara seramik heykelcikleri.....	72
Şekil 83: Kültüre ait bir heykelcik başı.....	73
Şekil 84: Marajoara kültürüne ait baş kısımları kırılmış seramik heykelcikler.....	73
Şekil 85: Marajoara kültürüne ait stilize edilmiş ve sadeleştirilmiş seramik heykelcik.....	74
Şekil 86: Kültüre ait seramik tabureler.....	75
Şekil 87: Kültüre ait seramik tabureler.....	75
Şekil 88: Geometrik motifler uygulanmış seramik tabureler.....	76
Şekil 89 (a-b): Tangaların kullanımını gösteren görsel ve kültüre ait tangalar.....	78
Şekil 90: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 1, 18 x 18 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022.....	79
Şekil 91: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 1, (farklı açıdan).....	80

Şekil 92: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 2, 18 x 18 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022.....	80
Şekil 93: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 3, 18 x 15 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022.....	81
Şekil 94: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 4, 18 x 15 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022.....	81
Şekil 95: İnsanlar, 32 x 41 x 16 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022.....	83
Şekil 96-97: İnsanlar, Farklı açılardan.....	84
Şekil 98: Doğa, 28 x 36 x 16 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça, kazıma ve kabartma dekoru, 955 °C, 2022.....	85
Şekil 99-100: Doğa, (farklı açılardan).....	86
Şekil 101-102: Doğa, Farklı açılardan.....	87
Şekil 103: Geometri, 27 x 29 x 14 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022.....	88
Şekil 104-105: Geometri, Farklı açılardan.....	89
Şekil 106-107: Geometri, Farklı açılardan.....	90
Şekil 108: Bütünlük 22 x 29 x 23 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022.....	91
Şekil 109-110: Bütünlük, Farklı açılardan.....	92
Şekil 111-112: Bütünlük, Farklı açılardan.....	93

KISALTMALAR

Bkz: Bakınız

km: Kilometre

m: Metre

cm: Santimetre

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

Prof: Profesör

Web: Web sayfası

vb: ve benzeri

GİRİŞ

Bu tez çalışması Kuzey Brezilya'nın Para eyaletinde bulunan Marajo adası ve bu ada üzerinde M.S. 400 ila 1300 yılları arasında yaşamış olan Marajo yerlilerinin, üretmiş oldukları seramik kapları incelemek amacıyla yazılmıştır. 900 yıl boyunca Doğu Amazonun zorlu coğrafyasında hayatta kalmış, karmaşık bir kültürel yapı geliştirmiş ve büyük çaplı seramik üretimi yapmışlardır.

Marajo adasında karmaşık ve gelişmiş sosyal yapıya sahip bir kültürün oluşması, Kolomb öncesi Amazon toplumlarının doğası ve ölçeği ile ilgilenen araştırmacılar için büyük önem taşımaktadır ve bu araştırmacıların kültür ile ilgili çalışmalarındaki en büyük veri kaynağını, Marajo yerlilerinin yapmış oldukları seramik formlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte seramik kaplardan elde edilen bilgiler ne yazık ki bu halkın nasıl ortaya çıktığını ve Avrupalıların gelişinden 100 yıl kadar önce nasıl ortadan kayboldukları hakkında yeterli bilgi vermemektedir. Bu durum, konu ile ilgili bir gizem yaratmakta ve başta arkeologların, antropologların ve etnografların ilgisini çekmektedir.

Marajoara seramik kaplarının 18. yy'da yörede yaşayan yerliler tarafından keşfedilmesi ve ardından resmi makamlara bildirilmesiyle yaklaşık 150 yıldır süre gelen bir araştırma serüveni de başlamıştır. Dolayısıyla bu tez çalışması da söz gelimi bu “serüvenin” küçük bir parçasını temsil etmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; Marajo adasının coğrafyası ve Marajoara kültürü öncesinde üretilmiş olan seramik kaplar hakkında, adadaki 4 tarihi evre göz önünde bulundurularak, kronolojik sırası ile anlatılmıştır.

İkinci bölümünde; Marajoara kültürü, seramik formların biçim ve bezemelerinin ikonografisi ve seramik formların genel özellikleri ile ilgili veriler ayrıntılı biçimde aktarılmıştır.

Üçüncü bölüm olan uygulama kısmında ise; ilk olarak Marajoara kültürü içinde, kadınlar tarafından günlük ve törensel amaçlarla kullanılmış “tanga” isimli formların yeniden üretimleri gösterilmiştir. İkinci olarak tanga formları yeniden yorumlanmış ve kültüre ait bezemeler ile birleştirilerek sanatsal uygulamalar olarak sunulmuştur.

Bu alışmada, Marajoara seramikleri hem dekoratif hem de biçimsel özellikleriyle kültür içerisinde de olduğu gibi bir bütün olarak ele alınmıştır. Kültürü oluşturan şeflikler tarafından, kolektif bir bilinç ile üretilmiş ve aralarındaki siyasi birliğin sürmesinde etkili bir yol çizmiştir. 40.100 km²'lik, neredeyse İsviçre boyutlarında ve her yıl su taşkınları yaşayan, vahşi bir doğaya sahip bu devasa adada, bir zamanlar geleneklerini bozmadan, izole bir şekilde yüzlerce yıl yaşamış bir toplumun varlığı bu tez çalışmasının yapılmasındaki en büyük motivasyon kaynaklarından biri olmuştur.

1. BÖLÜM
MARAJO ADASI

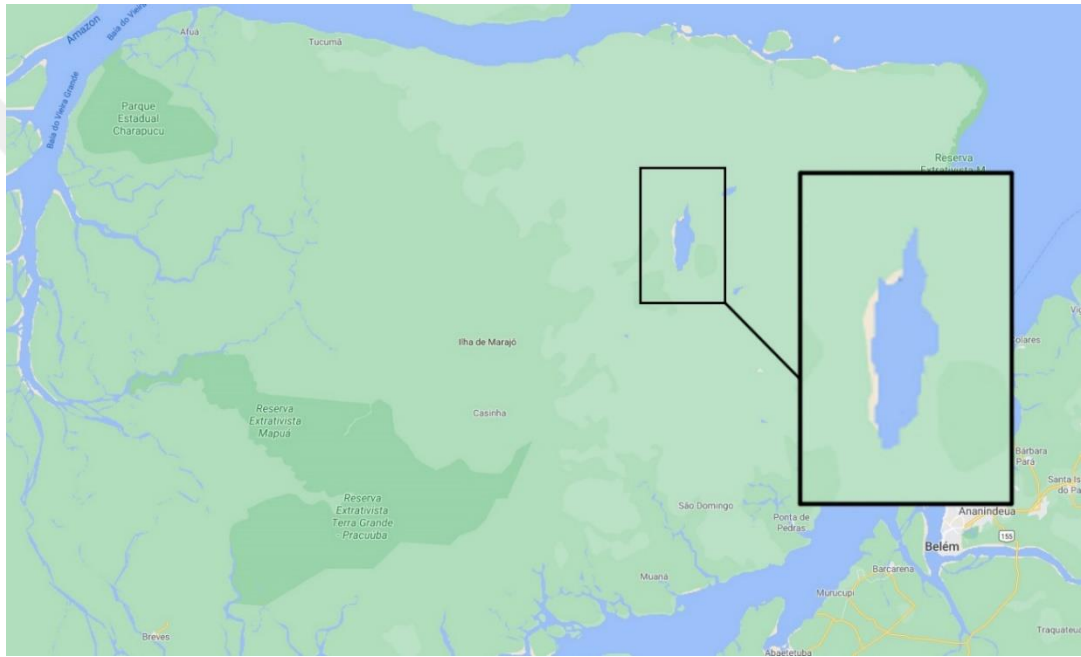
gerçekleşmektedir. Atlas okyanusundan amazon nehrinin içlerine doğru hareket eden dev dalgalar oluşmaktadır ve Marajo adası bu fenomenin en iyi gözlemlendiği yer olarak kabul edilmektedir.

Marajo adasının iklimsel özellikleri, iki önemli mevsimsel döngü ile karakterize edilmektedir. Bunlar bol yağmurlu ve ılık geçen kış mevsimleri ile kurak ve serin geçen yaz mevsimleridir. Bu mevsimsel özellikler Amazon bölgesinin geriye kalan bölgeleri için de geçerli olmakla birlikte Marajo adasına yıl içerisinde çok daha fazla yağmur yağmaktadır. Sağanak yağışlar, ocak ile haziran ayları arasında, 5 ila 6 aylık bir sürede oldukça yoğundur. Bu zaman aralığında Amazon nehrinden Atlas okyanusuna bol miktarda tatlı su karışmakta ve sahil şeridinden itibaren okyanusa doğru bir tatlı su katmanı oluşmaktadır. Yaz ayları oldukça kurak geçmekte ve çok az miktarda yağmur yağmaktadır. Ortalama sıcaklık yıl boyunca 27 °C'dir ve yağmur mevsiminde, gün içerisinde yaklaşık 32 °C'ye kadar ulaşmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 167).

Arazi yapısı senozoik dönemden itibaren kuvars çakılları, kum, kil ve konglomeralardan oluşan bir jeolojik yapıya sahiptir. Adanın genelinde tropikal kırmızı toprak olarak bilinen, yüksek demir ve alüminyum oksit içeren latasol yer almaktadır. Bu nedenle toprak yeteri kadar yağmur suyunu bünyesine çekememekte ve yağmur mevsiminde adanın birçok bölümünde irili ufaklı göletler oluşmaktadır. Yerel halk yaşam biçimlerini düzenlemek ve mevsimsel geçişleri belirtmek için kendi dillerinde "Cheia" (sel) ve "Seca" (kurak) ifadelerini kullanmaktadır (Schaan, 2004, s. 47).

Marajo adası tarih boyunca uzun süreli kuraklıklar ve aşırı yağışa bağlı sel felaketleri ile karşılaşmış ve bunlar Avrupalı veya yerel gezginler tarafından rapor edilmiştir. Örneğin, 1859 yılında gerçekleşmiş olan bir sel ve taşkın felaketi, Marajo adasının doğusunda bulunan Amazon ağzı bölgesindeki canlı yaşamın %80'ini yok etmiştir (Schaan, 2004, s. 50). Ada içerisindeki ve çevresindeki nehirler yüzyıllardır ulaşım için kullanılmışlardır ve ada ekonomisi için oldukça önemli bir role sahiptir. "Igarape" olarak adlandırılan, Anajas, Arama, Xingu ve Charapucu gibi nehirler adadaki en büyük ve önemli su yollarıdır ve yerli halk tarih boyunca bu nehirlerde seyahat edebilecek kabiliyetler geliştirmiştir (Palmatary, 1949, s. 265)

Marajo adasının doğuda kalan bölgeleri, tıpkı Brezilya anakarasında olduğu gibi kırmızı kum taşından oluşmaktadır. Doğu ve güneydeki Ponta de Pedras dışında adanın geri kalan bölümlerinde kayalık yapı oldukça nadir görünmektedir. Orta, kuzey ve batı bölümleri Amazon nehri nedeni ile alüvyon yataklarından oluşmaktadır. Marajo adasının doğusunda Arari gölü yer almaktadır ve adadaki en büyük göldür. Arari gölünün doğusunda geniş ovalar bulunmaktayken gölün batı kısmında orman kümeleri uzanmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 170).

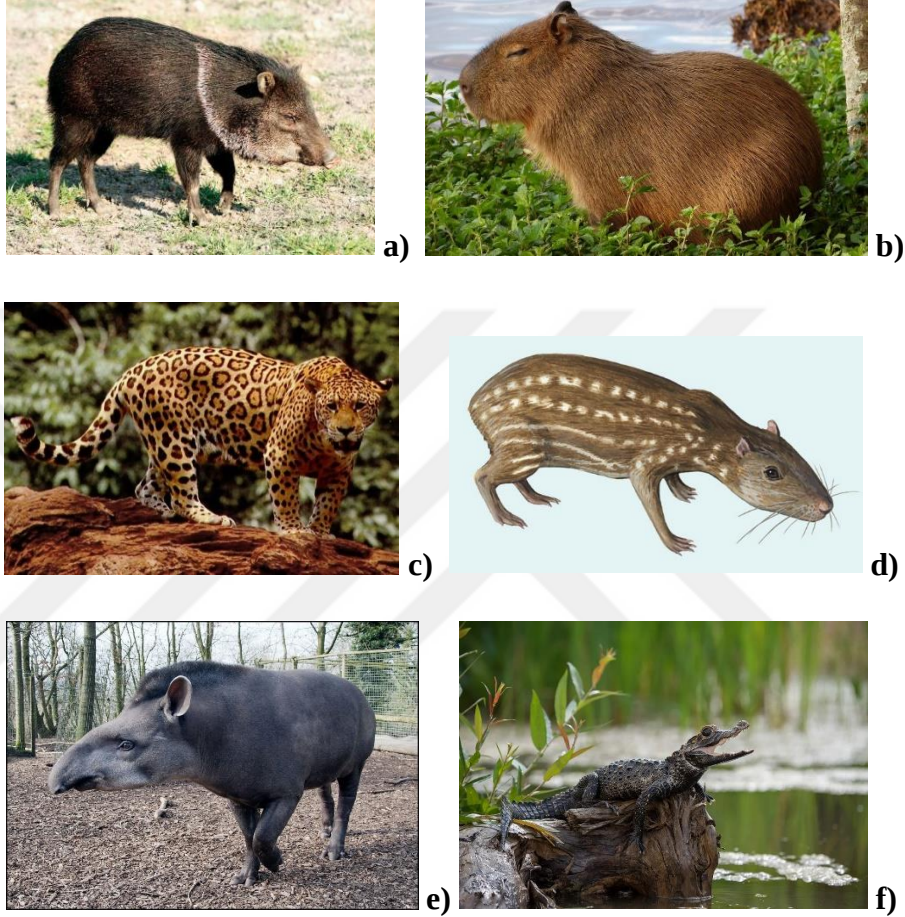

Şekil 2: Arari gölü ve ada üzerindeki konumu (Google Haritalar, Web, 2021)

Marajo'nun güneyinde ve güneybatısındaki ormanlık alan elverişsiz toprağı ve zorlu orman şartları nedeni ile tarım ve yerleşim için kullanılamamaktadır. Bu bölgelerde Kolomb öncesi zamanlara ait herhangi bir yerleşim izine veya kalıntısına rastlanmamıştır.

Günümüzde adada "Caboclo" denilen, Avrupalı ve Amazon Kızılderilileri ile ortak bir soydan gelen yerli halk yaşamakta ve genellikle çiftçilik ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Adada su mandası besiciliğı oldukça yaygındır ve günümüz Marajo ekonomisinin önemli bir parçasıdır (Betty J. Meggers, 1957, s. 170).

Bununla birlikte Tayassu Pekari, Cuniculus (Paca), Brezilya Tapiri, Kapibara, Koati, Jaguar, Kayman ve endemik birçok yılan türü, adanın vahşi yaşam popülasyonunu oluşturmaktadır.

Şekil 3: (a-b-c-d-e-f): Marajo adasında yaşayan vahşi hayvanlar

a) Tayassu Pekari (Pekari/Memeli, Web, 2020), **b)** Kapibara Koati (Saygın, Web, 2019), **c)** Jaguar (stringfixer, Web, 2021), **d)** Benekli Paca (Macdonald, Web, 2021), **e)** Brezilya Tapiri (Tapirus terrestris, Web, 2020), **f)** Kayman (Amazon Caiman Facts, Web, 2016)

Amazon ve ada içerisindeki nehirlerde çok çeşitli balık türleri yaşamaktadır. Boto yunusları ve Arapayma gibi canlılar geçmişte ve günümüzde yerli halklar için oldukça önemlidir. Arapayma balığının dili kemiksi bir yapıya sahip olduğundan Amazon yerlileri tarafından genellikle odun zımparalamak için kullanılmıştır. Marajo adasında Acai üzümü, manyok, kakao, tacuma palmyesi, mısır gibi bitkiler geçmişte doğal olarak yetişmiş daha sonrasında ada halkı tarafından tarımsal faaliyetlerle üretilmeye

başlanmıştır. Bu bitkiler yerli halk için besin kaynağı olarak kullanılmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 172-173).

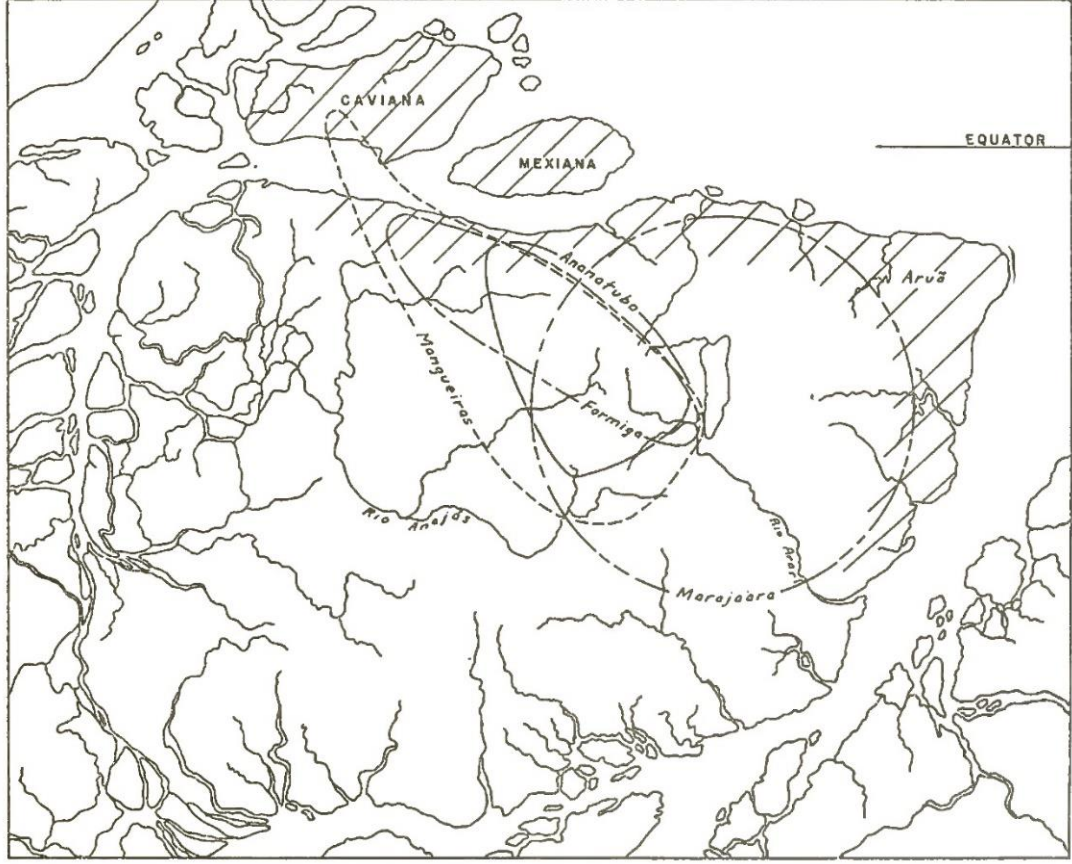
1.2. Marajoara Kültürü Öncesi Adadaki Seramik Üretim Tarihi

Tarihi kanıtlar Marajo adasındaki ilk insan yerleşiminin M.Ö. 4000 ila 2800 yılları arasında olduğunu göstermektedir. Betty J. Meggers ve Clifford Evans gibi araştırmacılar, adadaki arkeolojik alanları ve arkeolojik verileri incelemiş, seramik formların dekoratif ve biçimsel özelliklerini analiz etmiş ve bunun sonucunda “Tropikal Orman Evreleri” adını verdikleri beş tarihsel evre oluşturmuşlardır. Bu tarihi evreler kronolojik sırası ile, Ananatuba evresi, Mangueiras evresi, Formiga evresi, Marajoara evresi ve Arua evresidir. Bu tarih aralıklarından sadece Arua evresi, Avrupalıların Güney Amerika’ya geldikleri dönemde ve sonraki kısa bir zaman diliminde varlığını sürdürmüştür. Geriye kalan evreler ise Kolomb öncesi evreler olarak tanımlanmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 174). Radyokarbon* ve Termolüminesans* teknikleriyle incelenen seramik kaplar, adadaki seramik üretiminin M.Ö. 3410 ila 3060 yılları arasında başladığını göstermektedir (Schaan, 2004, s. 83)

Aşağıda, Marajo adasında seramik üretimi yapılmış 4 tarihi evre hakkında bilgiler verilmiştir. Bu evreler arasında Marajoara Kültürü dönemi, Arua evresinden hemen önce gerçekleşmiş ve çalışmanın birincil konusu olması nedeni ile bu bölümde anlatılmamıştır. (Bkz. 2. BÖLÜM)

* **Radyokarbon Tekniği:** Arkeolojik kazılarda ele geçirilen ve karbon-14 elementi içeren buluntuların izotop yoğunluğu veya radyoaktivitesi ölçülerek gerçekleştirilen tarihleme yöntemi.

* **Termolüminesans Tekniği:** Maddenin ısıtılması ile ortaya çıkan ışımanın ölçülmesi esasına dayanan ve genellikle seramik kapların ve bazı minerallerin yaşlarını belirlemede kullanılan tarihleme yöntemi.

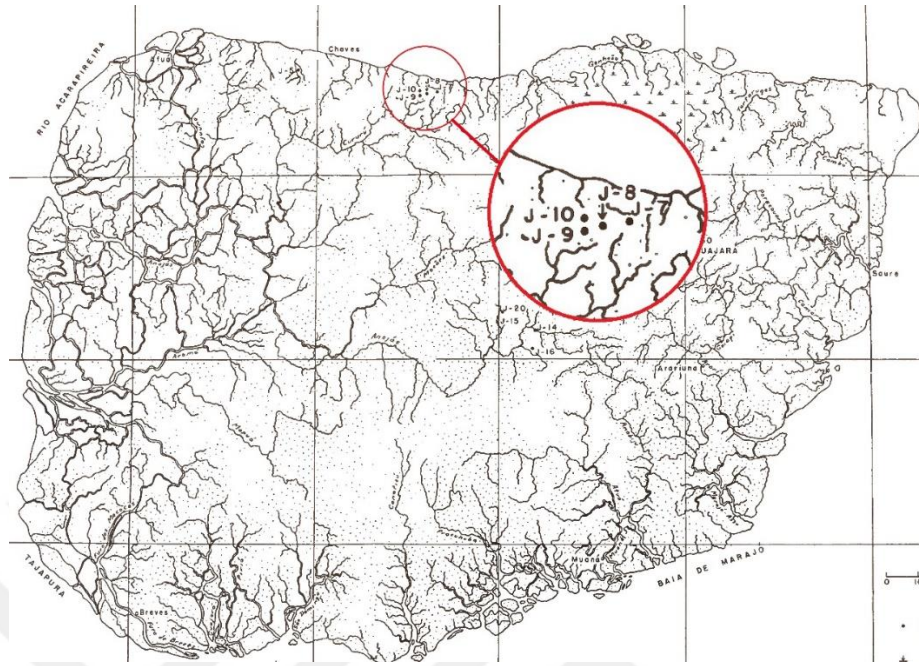

Şekil 4: Meggers ve Evans'ın tanımladığı tarihi evrelere ait arkeolojik alanların ada üzerindeki dağılımı (Betty J. Meggers, 1957, s. 406)

1.2.1. Ananatuba Evresi

Ananatuba evresi Marajo adasında seramik üretim faaliyetlerinin ilk olarak ortaya çıktığı tarih aralığı olarak bilinmektedir. Yaklaşık olarak M.Ö. 3500 ila 3060 yılları arasında, kökenleri belirlenememiş bir topluluk tarafından, adanın kuzey bölümlerindeki arkeolojik alanlarda ortaya çıkmış seramik formlar ile belgelenmiştir (Jacques Danon, 1988, s. 246).

Ananatuba evresine ait olduğu tespit edilmiş dört arkeolojik alan, Marajo adasının kuzey kıyılarında yer almaktadır.

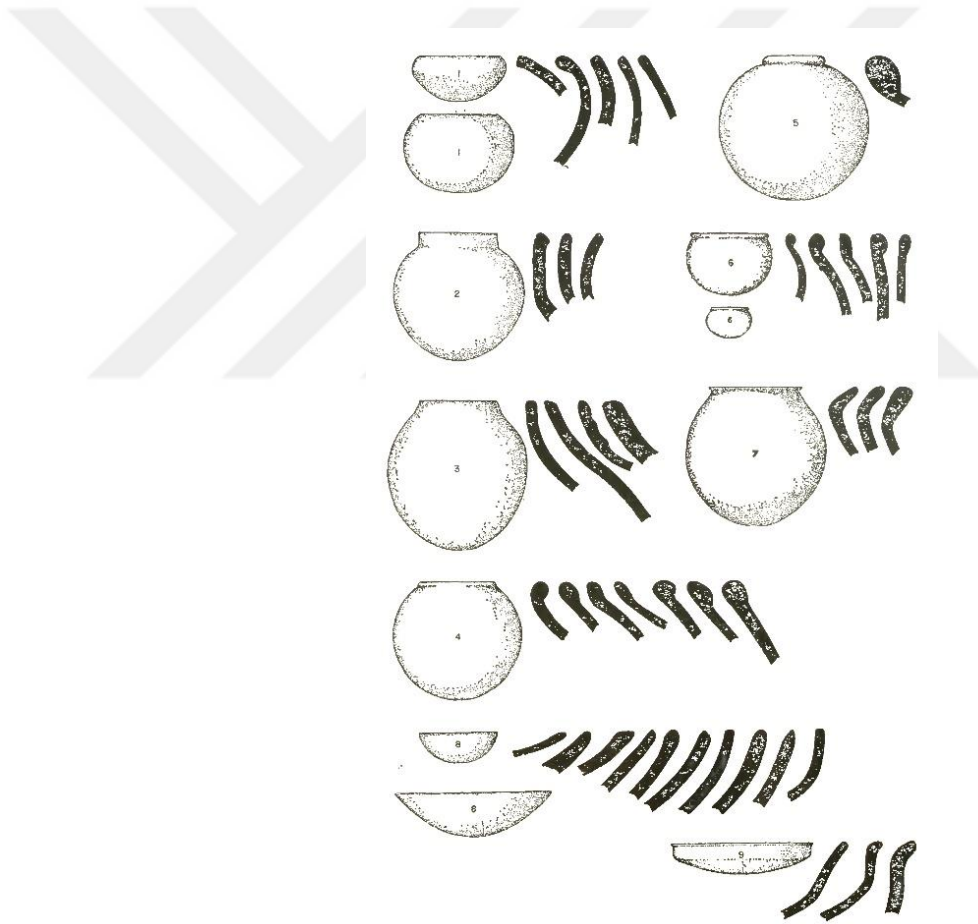
Şekil 5: Ananatuba evresine ait arkeolojik alanların ada üzerindeki konumu (Betty J. Meggers, 1957, s. 168).

Ananatuba evresine ait seramik kaplar fitil yöntemiyle biçimlendirilmiş ve açık pişirim tekniği uygulanmıştır (Schaan, 2004, s. 267). Seramiklerin bünye renkleri kırmızımsı turuncu veya ten rengine yakın renklerden oluşmaktadır. Gövde et kalınlıkları ortalama olarak 1,2 cm'dir.

Şekil 6: J-10 Sororoco bölgesinde bulunmuş seramik kap (Betty J. Meggers, 1957, s. 704)

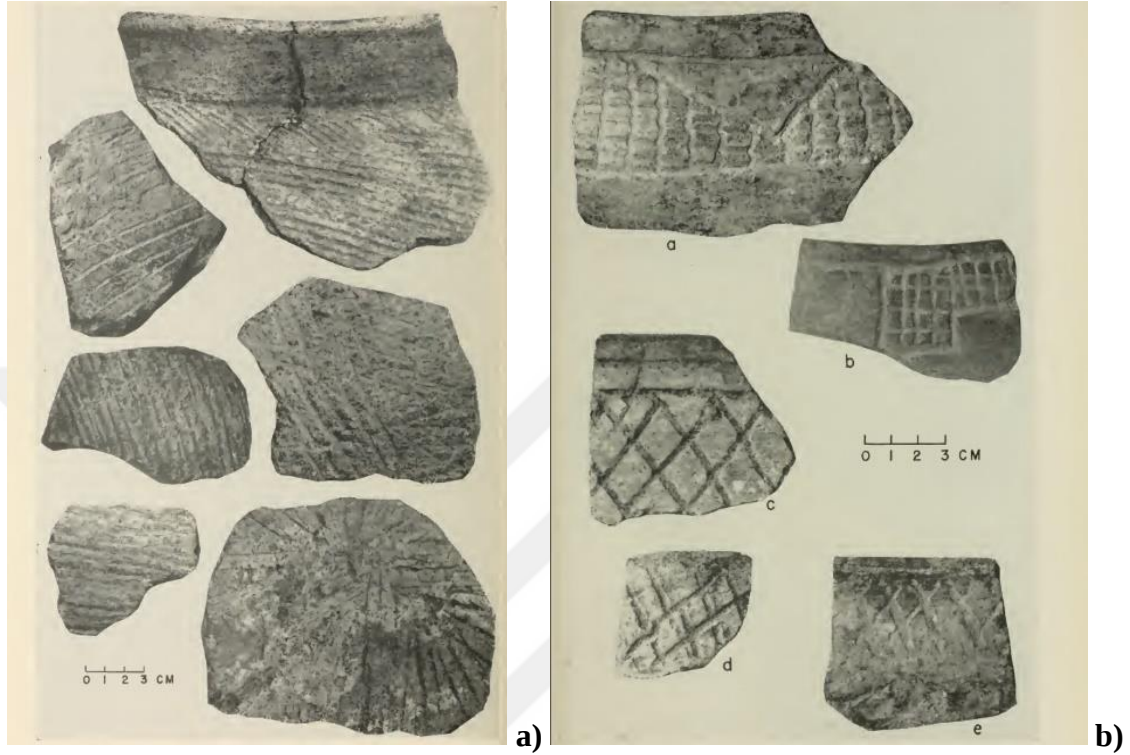
Seramik formların biçimleri genellikle daireseldir ve ağız kısımları yukarı doğru daralan bir yapıdadır. Boyun kısımları bodur, ağız bölgesi ise hafifçe dışa dönük ve yuvarlak hatlardan oluşmuş dudak benzeri çıkıntılara sahiptir. Geniş gövdeli ve derin içlere sahip olan seramik formların 8 ila 40 cm arasında değişen çap ölçüleri bulunmaktadır. Ağız genişlikleri 12 ila 20 cm arasında değişmektedir. Seramik kaselerin ise ağız genişlikleri 16 ila 36 cm arasında değişirken derinlikleri 5 ila 9 cm arasındadır. Seramik kapların büyük bir bölümünde perdahlama işlemi yapılmamıştır. Bazı kapların iç kısımlarında, üst üste bindirilmiş kil fitillerinin birbirlerine kaynaştırılmadığı görülmüştür (Betty J. Meggers, 1957, s. 174-194).

Şekil 7: Ananatuba evresine ait baskın seramik formları ve profil kesitleri (Betty J. Meggers, 1957, s. 174-194)

Ananatuba evresinin baskın çömlek tipi, genellikle bezemesiz olan seramik kaplar olsa da J-7 Sipo, J-9 Ananatuba ve J-10 Sororoco arkeolojik alanlarında, kazımlar

yapılarak dekore edilmiş birçok seramik kap parçası bulunmuştur (Betty J. Meggers, 1957, s. 174-194).

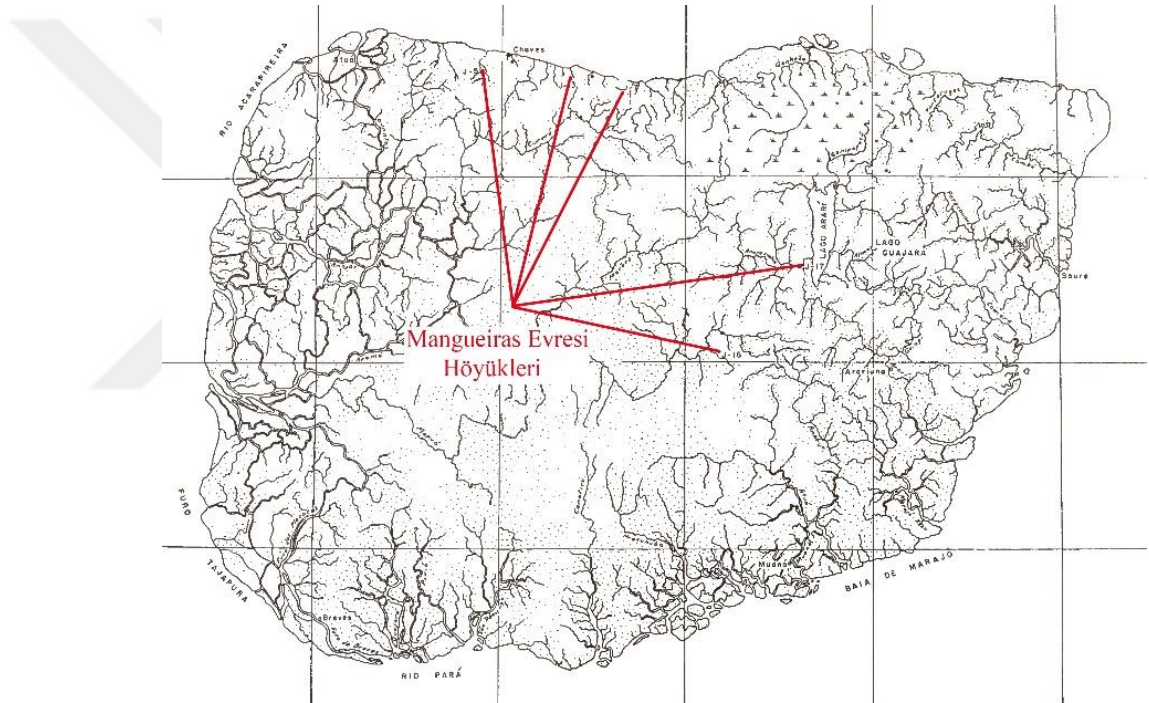
Şekil 8: J-7, J-9 ve J-10 arkeolojik alanlarında bulunan kazıma dekorlu çömlek parçaları (Betty J. Meggers, 1957, s. 698-701)

Bu formların dekorlarının bir dal parçası yardımı ile yapılmış olduğu düşünülmektedir. Kazınmış oyuklar genellikle düzgün bir yapıda değildir ve genişlikleri 5mm'yi geçmemektedir. Derinlikleri ise 2 mm ila 4 mm arasında değişmektedir. Motifler genellikle ağız kısmına paralel, yatay ve çapraz olacak şekilde uygulanmıştır. Yatay çizgiler çoğunlukla kâse formlarında uygulanmıştır. Dikey çizgiler ise daha uzun, geniş gövdeli ve derin seramik formlara uygulanmıştır. İstisnai olarak, çapraz kazınarak bezenmiş seramik kaplar, sadece J-9 ve J-10 alanlarında bulunmuştur.

Kazımalı çömleklerin, Ananatuba evresi boyunca üretildiği ve evrenin orta bölümlerine dek giderek popüler hale geldiği düşünülmektedir (Betty J. Meggers, 1957, s. 185).

1.2.2. Mangueiras Evresi

Mangueiras evresinin, Ananatuba evresinden hemen sonra, M.Ö. 3060 ila 2800 yılları arasında 260 sene gibi çok kısa bir tarih aralığında gerçekleştiği kabul edilmektedir (Jacques Danon, 1988, s. 249). Mangueiras evresine ait olan arkeolojik alanlar, Marajo adasının kuzeybatı sahilinde ve adanın orta bölümlerinde bulunmuştur. Toplamda 5 arkeolojik alan bulunmakta ve bunlardan J-7 Sipo, temelde Ananatuba evresine ait olmasına karşın, höyüklerin üst katmanlarında Mangueiras evresine ait oldukları bilinen seramik kap parçaları da bulunmuştur (Betty J. Meggers, 1957, s. 194-222).

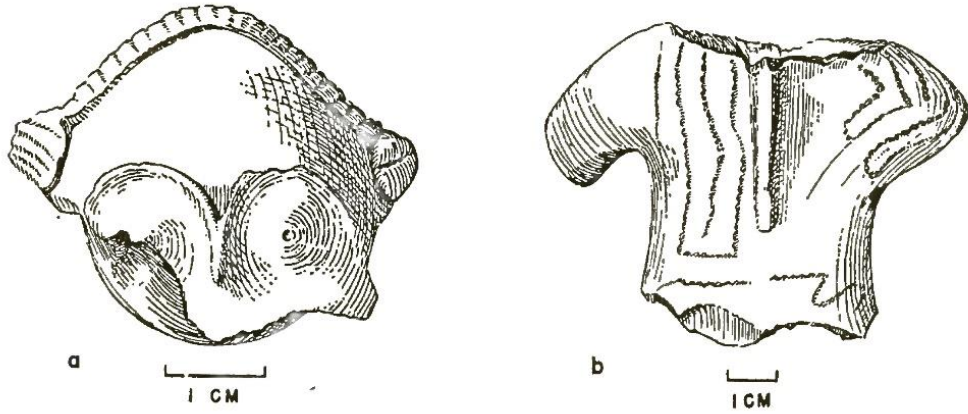

Şekil 9: Mangueiras evresine ait arkeolojik alanların ada üzerindeki konumları (Betty J. Meggers, 1957, s. 168)

Mangueiras evresine ait 5 arkeolojik alandan toplamda 13,724 seramik parçası bulunmuş ve bunlardan 7478 parçanın herhangi bir dekorla bezenmediği görülmüştür. Mangueiras evresi seramik kapları genel olarak geniş gövdeli ve geniş ağızlı bir yapıya sahiptir. Bu evredeki kap tasarımları büyük ölçüde Ananatuba evresinden etkilenmiştir. Üretim yöntemleri fitil tekniğiyle yapılmıştır ve açık pişirim tekniği uygulanmıştır (Schaan, 2004, s. 267). Kullanılan bünye rengi kahverengi – kırmızı tonlarındadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 194-222).

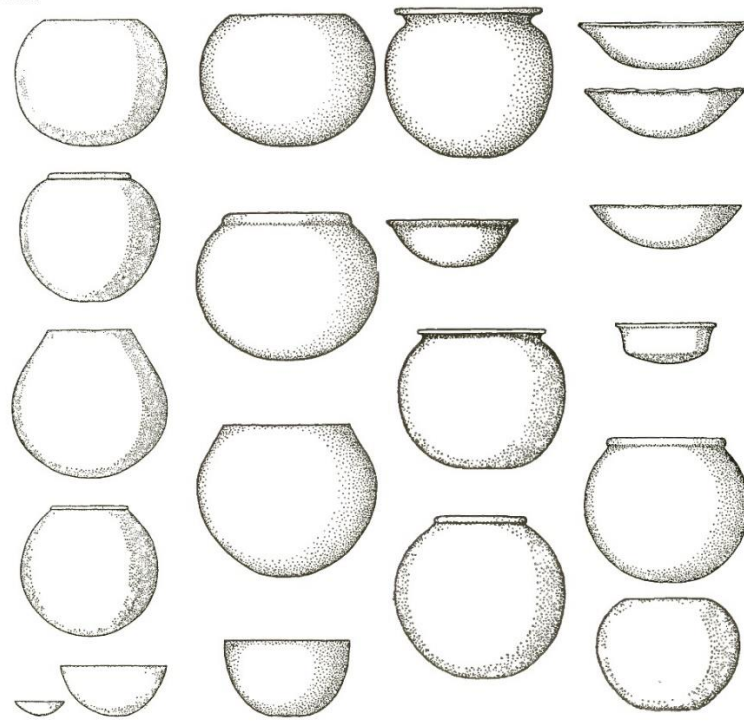

Şekil 10: J-5 Croari arkeolojik alanında bulunmuş kazıma dekorlu seramik kap (Betty J. Meggers, 1957, s. 806)

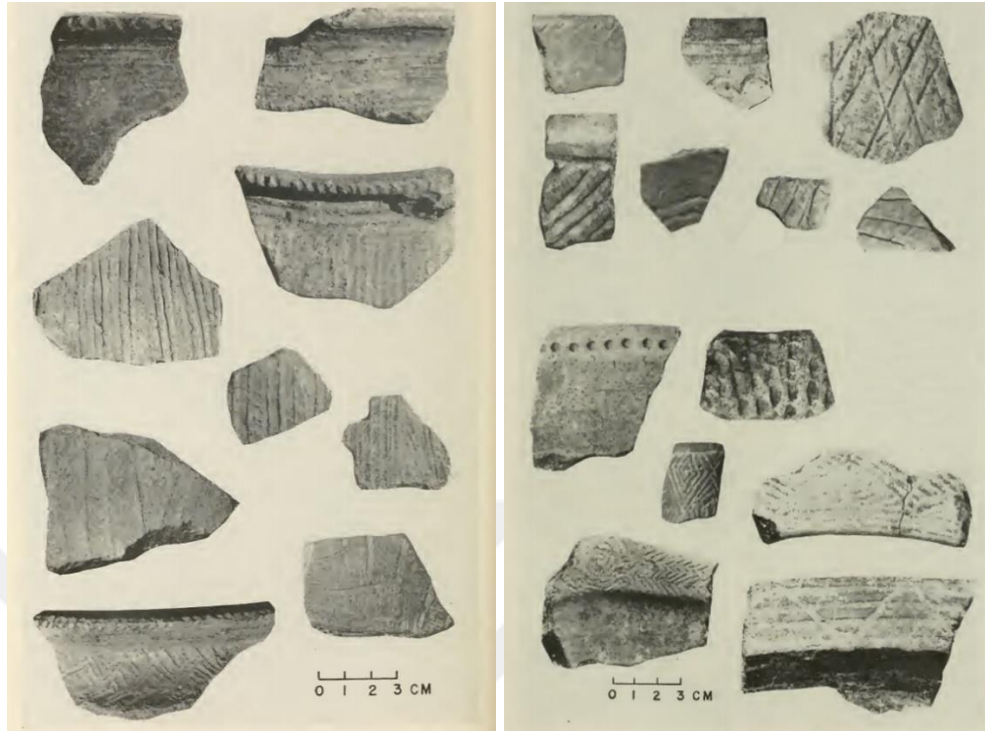
Şekil 11: J-5 Croari arkeolojik alanında bulunmuş heykelcik parçaları (Betty J. Meggers, 1957, s. 197)

Gövde et kalınlıkları tüm seramik kaplar için 0,5 ila 2 cm arasında değişmektedir. Büyük, derin ve geniş gövdeli seramik kaplarda gövde çapları 60 cm, yükseklikleri ise 50 cm'ye kadar çıkmaktadır. Ağız genişlikleri 12 ila 45 cm arasında değişmektedir. Kaselerde ise ağız genişlikleri 18 ila 44 cm arasında değişmektedir ve derinlikleri genellikle 5 ila 15 cm arasındadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 203-217).

Şekil 12: Mangueiras Evresi baskın çömlek tipleri (Betty J. Meggers, 1957, s. 203-216)

Mangueiras evresi seramiklerinde de Ananatuba evresindeki kap dekorlarına benzer şekilde kazıma tekniği uygulanmıştır. Bununla birlikte, bu dönemde yapılmış olan bazı kazımalı motiflerin daha düzgün ve simetrik uygulandığı görülmüştür. Kazınmış oluklar genellikle 3 mm genişliğe ve 1-2 mm derinliğe sahiptir. Çoğunlukla dikey olarak formların dış kısımlarına uygulanmış olsa da iç kısımlarına kazımalar uygulanmış seramik kaplar da bulunmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 214).

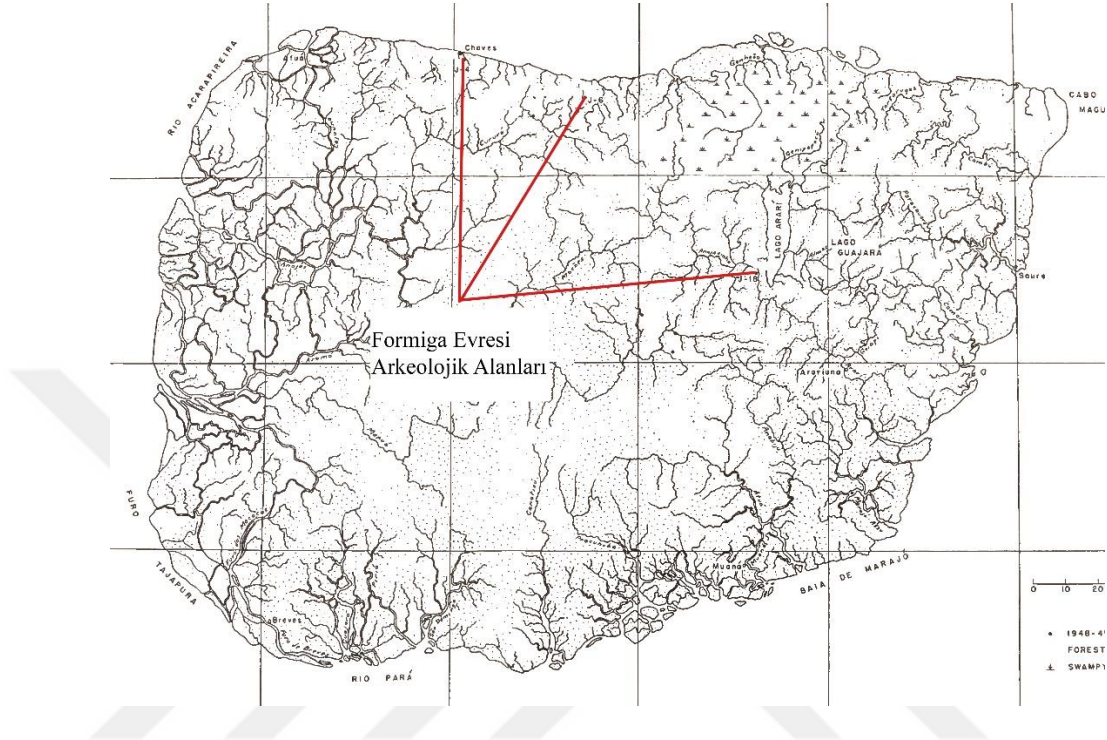
Şekil 13: Mangueiras evresine ait kazıma dekorlu çömlek parçaları (Betty J. Meggers, 1957, s. 708-709)

1.2.3. Formiga Evresi

Formiga evresi M.Ö. 2000 ila M.S. 200 yılları arasında gerçekleşmiştir. Mangueiras evresinin bitişi ve Formiga evresinin başladığı tarih aralığında herhangi bir insan yerleşimi izine rastlanmamıştır. Ada tarihindeki bu boşluğun nedeni olarak iklimsel şartlar gösterilmektedir. Bu doğal sebeplerden dolayı adadaki insanların göç etmek zorunda kalmış olmaları muhtemeldir. Amazon bölgesinin kuzey ve güneybatı bölgelerindeki, benzer tarih aralıklarında yaşanmış boşlukların varlığı, bu bölgedeki iklimsel etkilere dayalı göç teorisini güçlendirmektedir (Jacques Danon, 1988, s. 247-249).

Formiga evresi, ada tarihindeki en gelişmiş evre olarak bilinen Marajoara aşamasının başlangıcı olarak bilinmektedir. Bu dönemdeki bölgesel topluluklar su kaynaklarına ve ormanlık alanlara yakın höyük köyleri oluşturmuştur ki bu yerleşim düzeni, Marajoara evresinde yaşamış olan toplulukların benimsediği ana yerleşim biçimidir (Schaan, 2004, s. 89-91). Formiga evresine ait olduğu tespit edilmiş 3 arkeolojik

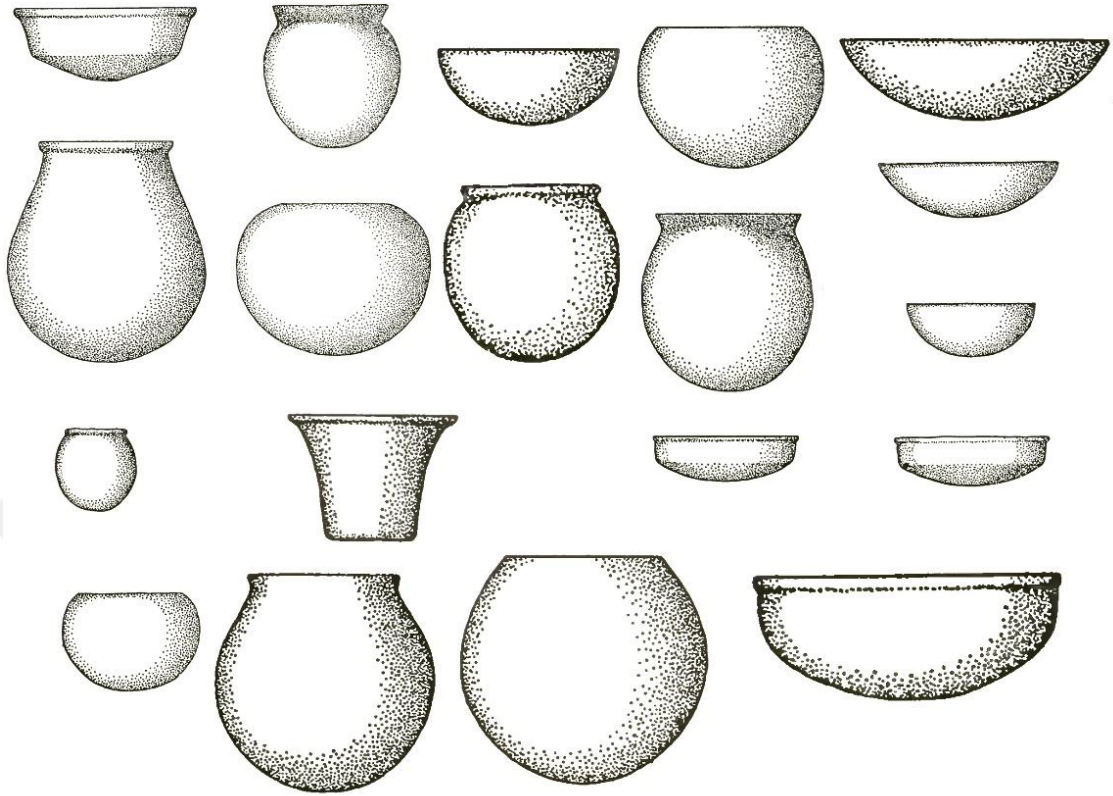
alan, Marajo adasının merkezine yakın bir bölgede ve adanın kuzey bölgesinde bulunmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 222).

Şekil 14: Formiga evresine ait arkeolojik alanların ada üzerindeki konumu (Betty J. Meggers, 1957, s. 168)

Formiga evresine ait seramik kaplar fitil yöntemiyle biçimlendirilmiş ve açık pişirim tekniği ile pişirilmiştir. Çömleklerin bünye renkleri kırmızı ve kahverengidir. Bu evrede üretilen tüm seramik kaplar için, gövde et kalınlığı 0,5 ila 1,2 cm arasında değişmektedir. Büyük ve derin içlere sahip olan seramik kapların, gövde çapları 22 ila 48 cm, ağız genişlikleri 6 ila 30 cm ve yükseklikleri ise 12 ila 40 cm arasında değişmektedir.

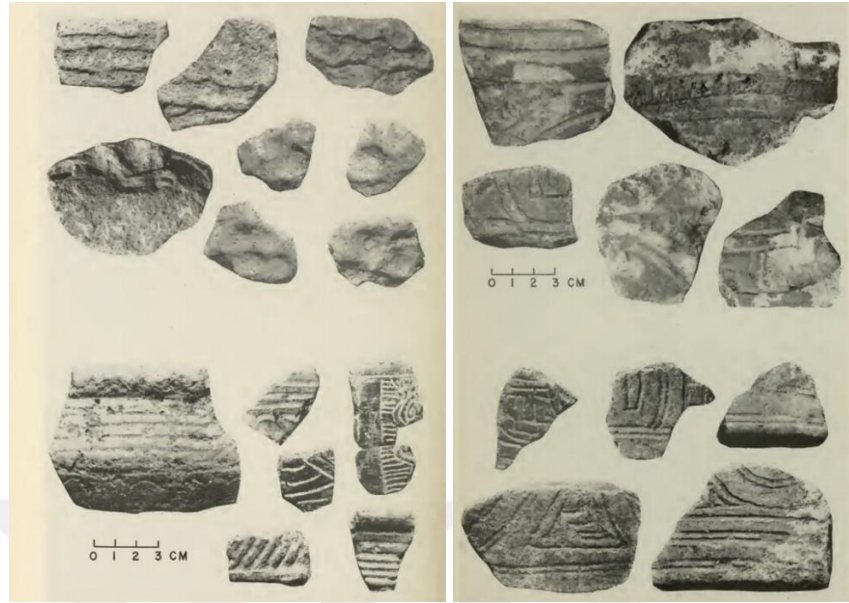
Bu aşamada üretilen bazı seramik kâse formlarının boyutları oldukça büyüktür. Gövde çapları ortalama 25 cm, derinlikleri ise 10 – 15 cm arasında değişmektedir. Bu seramik form tasarımlarının çoğu, geçmiş evrelerdeki kâse tasarımlarına kıyasla, yuvarlak bir dip ve sonrasında ağız kısmına doğru düz bir şekilde açılan veya daralan bir tasarım anlayışı ile üretilmiştir (Betty J. Meggers, 1957, s. 227-242).

Şekil 15: Formiga evresine ait baskın çömlek tipleri (Betty J. Meggers, 1957, s. 227-242)

Adadaki seramik üretiminin başladığı bu 5 tarihi evrede astar kullanımının ilk olarak bu aşamada başladığı bilinmektedir. Bu kaplara uygulanan kırmızı astar genellikle kalın uygulanmıştır ve pürüzlü bir yapıya sahiptir. Formların genellikle dış kısımlarına uygulanmıştır. Astarın uygulandığı seramik form parçaları, Formiga dönemine ait bütün arkeolojik alanlarda bulunmuştur. Astarın hazırlandığı kil, arkeolojik alanlara yakın olan kil yataklarından elde edilmiştir (Betty J. Meggers, 1957, s. 232).

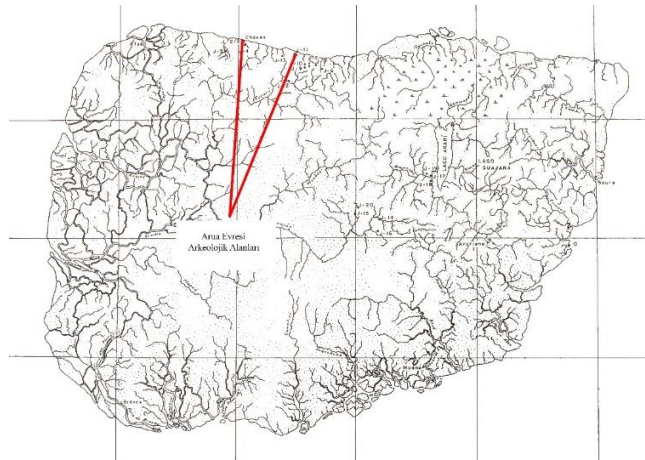
Formiga evresinde üretilmiş olan seramik kaplara kazıma tekniği ile geometrik desenler oluşturulmuştur. Seramiklerin üzerine işlenen motifler bu dönemde daha karmaşık ve düzenli hale getirilmiştir (Betty J. Meggers, 1957, s. 229-238).

Şekil 16: Formiga evresine ait kazıma dekorlu çömlek parçaları (Betty J. Meggers, 1957, s. 710-711)

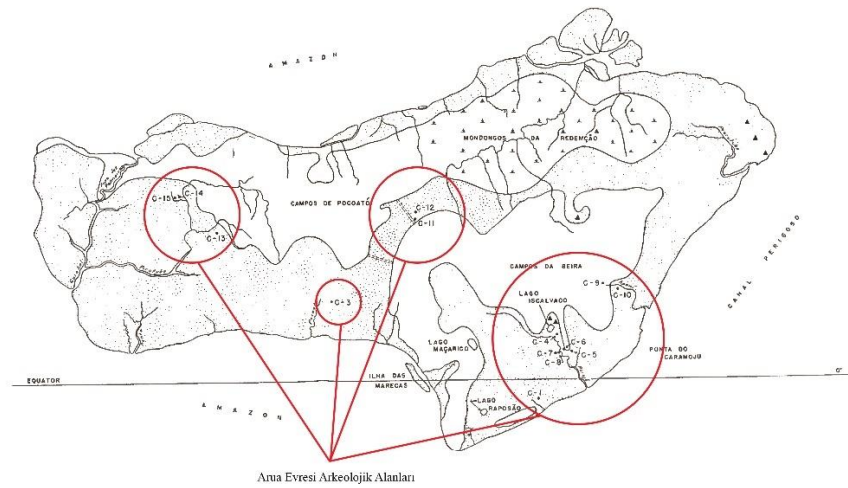
1.2.4. Arua Evresi

Arua evresinin M.S. 1300 ila 1500 yılları arasında, Avrupalıların Güney Amerika'ya gelmelerine dek yaşanmış olduğu bilinmektedir (Jacques Danon, 1988, s. 249). Arua evresinin gerçekleştiği ana bölgeler Mexiana ve Caviana adalarıdır ve bununla birlikte Marajo adasının kuzey bölgesinde bu evreye ait sadece iki arkeolojik alan bulunmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 457).

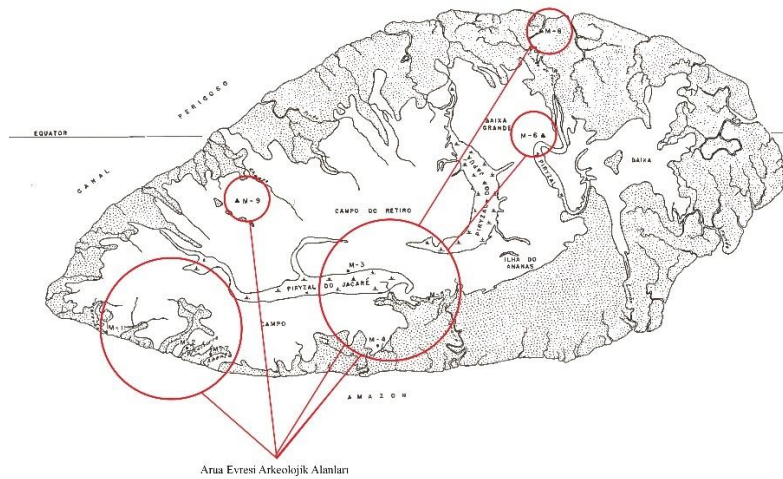

Şekil 17: Marajo adasındaki Arua evresine ait arkeolojik alanların konumu (Betty J. Meggers, 1957, s. 168)

Caviana adasında Arua evresine ait yerleşim alanları, adanın merkezinde, batısında ve güney bölgelerinde bulunurken, Mexiana adasında, daha az miktarda olacak şekilde kuzey, batı ve güney bölgelerinde bulunmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 457).

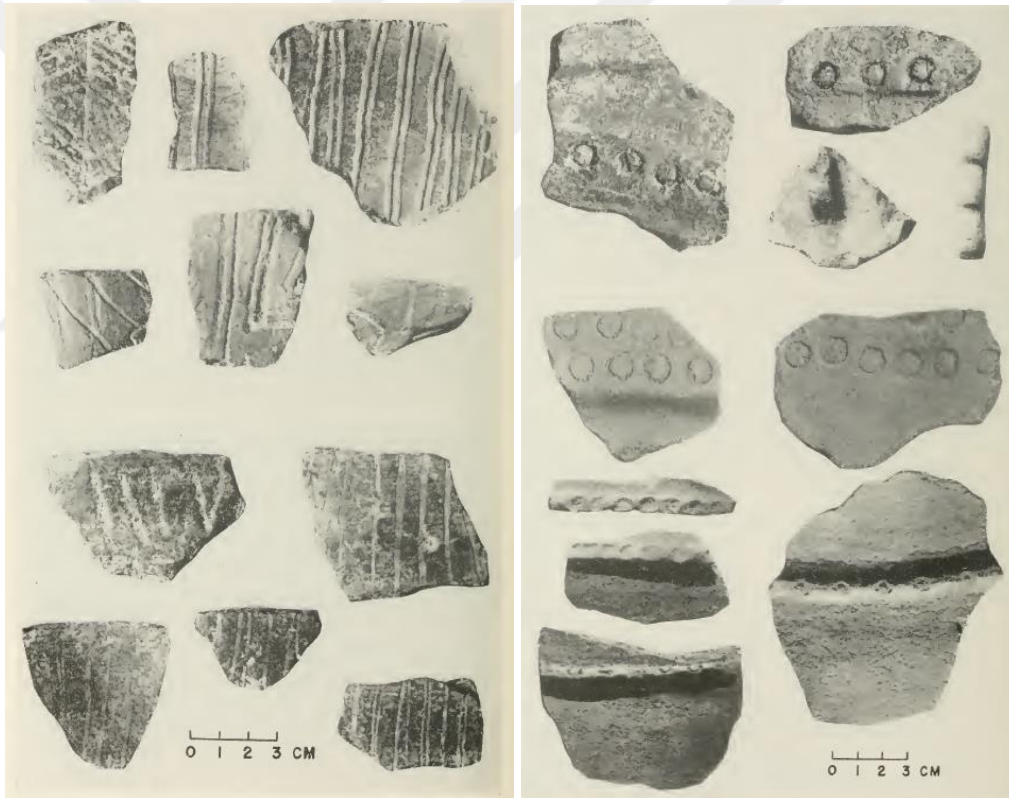
Şekil 18: Caviana adasındaki Arua evresine ait arkeolojik alanların konumu (Betty J. Meggers, 1957, s. 428).

Şekil 19: Mexiana adasındaki Arua evresine ait arkeolojik alanların konumu (Betty J. Meggers, 1957, s. 426)

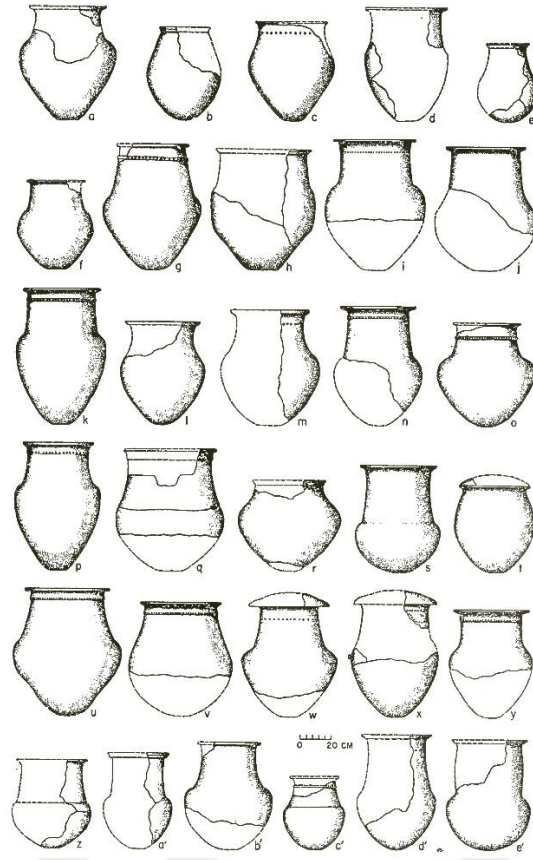
Bu tarihi evreye ait seramik kaplar fitil yöntemiyle biçimlendirilmiş ve açık pişirim tekniği uygulanmıştır. Kullanılan kil şamotlu bir yapıya sahiptir ve Marajoara evresinde kullanılmış seramik bünyelerine kıyasla daha dayanıklı bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Seramik formların renkleri genellikle kırmızı ve açık turuncudur.

Arua evresinde bezemeli seramik kaplara oldukça az rastlanmıştır ve evreye ait seramik kapların büyük bir bölümü bezemesiz, sade kap tasarımlarından oluşmuştur. Kullanılan dekor teknikleri kazıma ve mühür tekniğidir. İki teknik te tarihi evrenin erken dönemlerinde kullanılmıştır ve geç Arua döneminde üretilen seramik kaplara herhangi bir dekoratif işlem uygulanmamıştır (Betty J. Meggers, 1957, s. 525-526).

Şekil 20: Arua evresinde kazıma ve mühür tekniği uygulanarak dekore edilmiş seramik kap parçaları (Betty J. Meggers, 1957, s. 863-868)

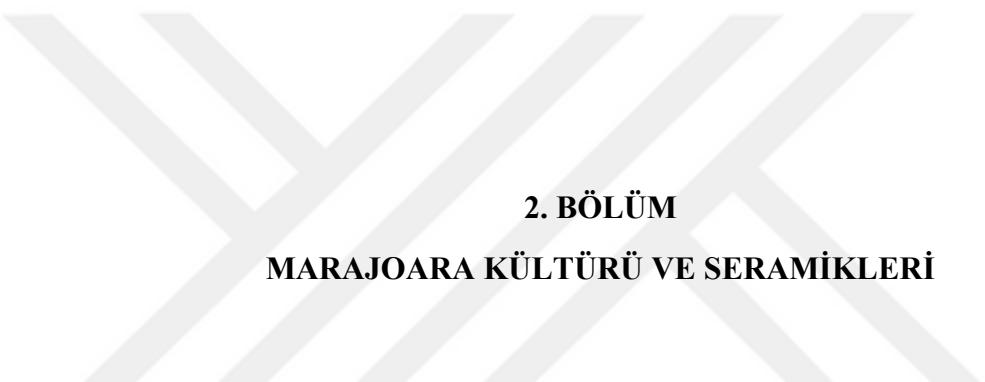
Arua evresine ait kâse formlarının çapları 20 ila 40 cm arasında değişirken ortalama olarak 10 cm derinliğe sahiplerdir. Geniş ve uzun boylu seramik kaplar ise genellikle 24 ila 70 cm arasında değişen gövde çaplarına sahipken, uzunlukları 30 ila 90 cm arasında değişmektedir (Betty J. Meggers, 1957, s. 526-539).

Şekil 21: Arua evresine ait Marajo adasında üretilmiş baskın çömlek tipleri (Betty J. Meggers, 1957, s. 467)

Şekil 22: Caviana ve Mexiana adalarında üretilmiş baskın çömlek tipleri (Betty J. Meggers, 1957, s. 528-532)

2. BÖLÜM

MARAJOARA KÜLTÜRÜ VE SERAMİKLERİ

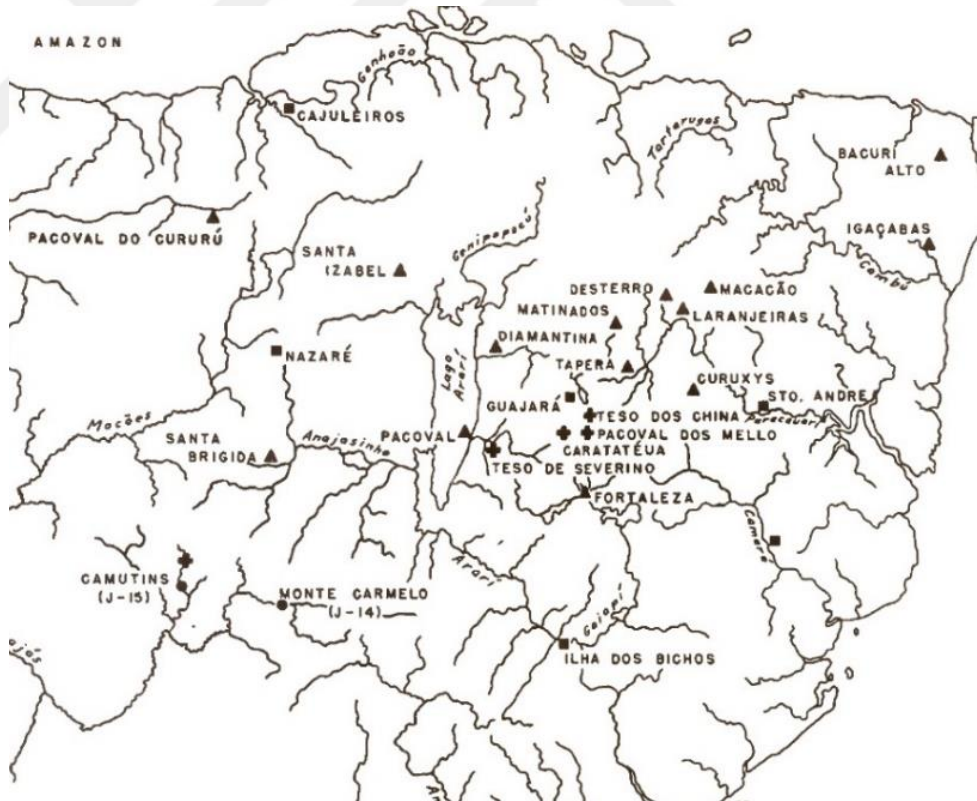
2. BÖLÜM

MARAJOARA KÜLTÜRÜ VE SERAMİKLERİ

2.1. Marajoara Kültürü

Marajoara Kültürü ismi, Marajo adasında gerçekleşmiş olan beş tarihi evre içerisinde, M.S. 400 ila 1300 yılları arasında 900 yıl varlığını sürdürmüş, gelişmiş bir toplumun geleneklerini, yaşam biçimini ve üretimlerini belirtmek amacı ile kullanılmaktadır (Schaan D. P., 1996, s. 10).

Kültüre ait yerleşim alanları adanın merkezi ve doğusu başta olmak üzere, kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde bulunmakta ve en önemli alanları Camutins, Teso Dos Bichos ve Pacoval oluşturmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 259).

Şekil 23: Marajoara kültürü evresine ait yaşam alanları ve ada üzerindeki konumları (Betty J. Meggers, 1957, s. 296)

Yaklaşık olarak 900 yıl boyunca Marajo adasında yaşamış ve son derece karmaşık bir toplum düzeni oluşturmuş, oldukça estetik ve büyük miktarlarda seramik üretimi yapmış ve kullanmış olan bu halkın, kökenlerine, adaya nasıl geldiklerine ve Marajo adasının fiziksel ve coğrafi şartlarına nasıl adapte olduklarına dair birçok teori bulunmaktadır (Schaan D. P., 1996, s. 11). 19. yy.'dan bu yana yapılan saha çalışmaları, Marajoara halkının kökenleri, yerleşim biçimleri ve sosyal yapılarının tarihsel gelişimi ile ilgili bazı teorileri ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte Marajoara kültürü döneminde yaşamış olan yerli toplumlar ile ilgili, yaklaşık 150 yıldır yapılan arkeolojik ve etnografik çalışmalar, incelenen seramik kaplar ve yerliler tarafından inşa edilmiş yapay höyükler bulunsa da bunlar araştırmacılara oldukça kısıtlı bilgiler sunmaktadır (Schaan D.P., 1996, s. 12).

Betty J. Meggers ve Clifford Evans gibi araştırmacılar Smithsonian Enstitüsü bünyesinde, 1948 ve 1957 yılları arasında saha çalışmaları yapmış ve gelişmiş bir seramik üretim kabiliyetine sahip bu halkın batıdaki And dağlarından göçmüş olabileceği önermesinde bulunmuştur. Yaptıkları incelemelerde, Amazon havzasının çeşitli bölgelerinde Marajoara kültürüne özgü çok renkli (polikrom) seramik formlar bulmuşlardır. Bu teori 1960 ve 70'li yıllara kadar kabul görmüştür (Schaan D.P., 1996, s. 13).

Ancak bulunan çok renkli seramik formlara radyokarbon testi uygulanmış ve daha geç bir tarihte üretildikleri keşfedilmiştir. Bu nedenle araştırmacılar, eğer bir göç yaşanmış ise And dağlarından Marajo'ya değil, Marajo'dan And bölgesine bir göç yaşandığı önermesinde bulunmuşlardır.

İlerleyen yıllarda birçok araştırmacı Meggers ve Evans'ın teorisini sorgulamaya başlamış ve 1980'li yıllarda Marajo adası ve Amazonun diğer bölgelerinden elde edilen arkeolojik ve etnografik veriler incelenerek, bölgede otokton* bir gelişim süreci olduğu kabul edilmiştir. Bilimsel araştırmalar ada üzerindeki benzer yerleşim alanlarının sık dağılımı nedeniyle ilk bakışta büyük ve tek bir şeflik olabileceği izlenimi yaratmış ancak merkezi konumda siyasi veya dini herhangi bir yaşam alanının bulunmaması, Marajo

* **Otokton:** Bir bölgeye başka bir bölgeden göç etmeyen ve aynı bölgede gelişmiş yerli halklar için kullanılan tabir.

adasında birden fazla şefliğin heterarşik* bir toplum düzeni geliştirerek yaşamış olabileceği tezini ortaya çıkarmıştır (Schaan D. P., 2004, s. 6).

Amazon bölgesinin, genellikle yerlilerin oluşturduğu karmaşık ve gelişmiş toplumların gelişim süreçlerini zorlayan, kaynakları kısıtlı bir ortam sunduğu düşünülmektedir (Roosevelt, 1993, s. 255). Ancak bölge ile ilgili yeni saha çalışmaları ve eski bilimsel çalışmaların, ilerleyen teknoloji ile birlikte tekrar edilmesi sonucunda, Amazon bölgesinin yerli toplulukların gelişimi için daha zengin bir ortam sunduğu görülmüştür (Roosevelt, 1993, s. 255).

Roosevelt, Marajoara kültürü dönemindeki yerlilerin, oldukça büyük çaplı tarım faaliyetinde bulunduklarını, gelişmiş bir sosyoekonomik ve ideolojik bir sisteme sahip olduklarını belirtmiştir. Bununla birlikte bu yönetim ve geçim sistemleri kullanılarak, Marajoara yerlilerinin 50 km²'lik bir alana 100.000 insan düşecek şekilde, nüfuslarının bir milyona ulaşabildiği önermesinde bulunmaktadır (Meggers, 1992, s. 2-3).

1980'li ve 90'lı yıllarda Anna Curtenius Roosevelt, önceki çalışmaların aksine yeni bilimsel yöntemler kullanarak saha araştırmaları yapmıştır. Yeni arkeolojik kazılar ve laboratuvar ortamında organik madde analizleri yapmış ve Marajoara kültürü yerlilerinin beslenme düzenleri ile ilgili veri elde edebileceği çok sayıda biyolojik kalıntıyı incelemiştir. Roosevelt bitkilerin kömürleşmiş kalıntılarını incelemiş ve kalıntılar arasında mısır tohumlarının varlığını tespit etmiştir. Ancak o dönemlere ait mısır üretimi ile ilgili detaylı veriler bulunmadığı için, mısırın Marajo halklarının yeme alışkanlıkları içerisindeki önemi tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte Roosevelt, insan kemiklerini incelediğinde bu bitkinin izlerine rastlamış ve törenlerde veya ritüellerde mısırdan yapılan içeceklerin tüketilmiş olabileceğini öne sürmüştür (Schaan D. P., 1996, s. 42).

İncelenen insan kemikleri, Marajoara yerlilerinin mısır bitkisinin yanında, manyok, acai üzümü ve balık gibi gıdalar tükettiğini göstermiştir. Erkeklerin genellikle

* **Heterarşi:** Karşılıklı ilişki ve bağımlılık halindeki iki birimin veya iki topluluğun, kendi kendine organize olma etkinliklerini ifade eden, taraflar arasında herhangi bir merkez, yetki ve sorumluluk üstünlüğünün bulunmadığını açıklayan kavram.

kaslı bir vücuda sahip oldukları ancak beslenmeye bağlı kemik erimesi, diş aşınması ve çürümesi gibi rahatsızlıklar çektikleri keşfedilmiştir (Meggers, 1992, s. 401).

Ancak Marajo bölgesinin eski halklarının ne denli bir tarımsal faaliyette bulundukları ile ilgili elde edilen veriler çelişkilidir. Brezilya Coğrafya ve İstatistik Enstitüsü raporlarına göre, Marajo adasının doğu kesimlerinde neredeyse sığırın yakın bir tarım potansiyeli olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında Amerikan Devletleri Örgütü'nün yaptığı araştırmalarda, doğu Marajo'daki toprak verimliliği, dokusu, derinliği ve drenajı, kötü ve çok kötü anlamlarına gelen III ve IV derecelerini almıştır (Meggers, 1992, s. 402).

Doğu Amazon bölgesinin Avrupalılar tarafından işgal edildiği dönemlerde, gezginlerin ve kaşiflerin tuttuğu kayıtlar, Marajo'da Kolomb öncesinde ve sonrasında yaşamış halklar hakkında bilgi vermektedir (Roosevelt, 1993, s. 259). 16. yy'da tutulmuş olan bu kayıtlar ile günümüzdeki arkeolojik veriler karşılaştırılmaktadır. Avrupalılar batıdaki Peru'dan, doğudaki para bölgesine kadar kâşif ve misyonerler ile birlikte seferler düzenlemişlerdir. Gezginler, Amazon kıyılarında bulunan köylere ziyaretler düzenlemiş ve barbar olarak nitelendirdikleri yerlilerin, oldukça estetik ve karmaşık seramik formlarını, yaşayış biçimlerini, ritüellerini ve kültürel yapılarını incelemiş ve kayıt altına almışlardır.

İspanyol misyoner ve kâşif Cristóbal Diatristán de Acuna, toprakların bereketli olduğunu, yerlilerin mısır ve manyok yetiştirdiğini ve gıdaları toprak altında sakladıklarını belirtmiştir. Yerliler daha sonra ürettikleri bu bitkilerden ekmek gibi gıdalar yapmışlar ve ağırlıklı olarak balıkla beslenmişlerdir (Schaan D. P., 1996, s. 40). Kayıtlara göre Marajo yerlileri nehir kenarlarına ve taşkın yataklarına yoğun bir şekilde yerleşim alanları kurmuşlardır (Roosevelt, 1993, s. 259).

Acuna 17. yy. başlarında yazdığı bir raporda; doğu Amazon bölgesindeki kabilelerde, sosyal tabakalaşmadan, kabile büyücüleri ve toplumdaki değerleri, cenaze ritüelleri gibi birçok olgudan bahsetmektedir. Kabileler içerisindeki büyücüler ile ilgili olarak, toplumdaki saygınlıklarının sevgiden ziyade korkuya dayalı olduklarını belirtmiştir. Cenaze ritüelleri standartlaşmamış, dolayısıyla her kabilede farklı bir ölü

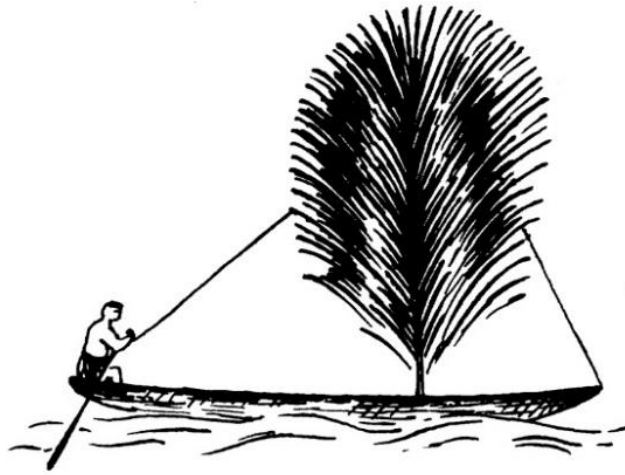
gömme geleneği olduğu belirtilmiştir. Bazı kabilelerde insanlar akrabalarının cenazelerini evlerine yakın bölgelere gömerken, bazı kabilelerde ölümler gömülmeyip, bir şarkı eşliğinde yakılmaktadır (Schaan D. P., 1996, s. 40).

Avrupalılar raporlarında, şefliklerdeki sıradan yerlilerin vergi ödediğinden ve borçlu oldukları daha kıdemli yerlilerin olduğu bir sosyoekonomik tabakalaşmadan bahsetmektedir. 1612 tarihli bir başka raporda, orta ve doğu Amazon bölgesindeki Tupi kabilelerinde “Morubixaba” denilen ve ilk, en üstün anlamına gelen dini liderlerden bahsedilmektedir. Bu dini liderlerin, ait oldukları toplumlarda nasıl bir ayrıcalığa sahip oldukları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır (Schaan D. P., 1996, s. 41).

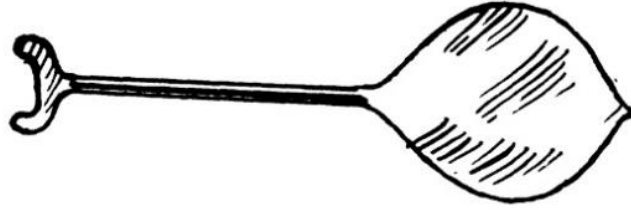
Acunaya ait başka bir tarihi kayıta, Para bölgesindeki yerlilerin ayinlerinin neredeyse aynı olduğundan bahsedilmiştir. İnsanlar elleriyle putlar yapmış ve bunlara tapınmıştır. Bu putlar genellikle bir köşede saklanmış ve ihtiyaç duyulduğunda, örneğin balık avı için nehir sularına açıldıklarında, kanoların pruvasına yerleştirmişlerdir. Bu da putlara daha kolay besin bulabilmek için dini bir anlam yüklediklerini ortaya çıkarmaktadır (Schaan D. P., 1996, s. 42).

Marajo adasında Arari, Anajas, Charapucu ve Cururu gibi nehirler uzun yıllar boyunca Marajo yerlileri tarafından seyahat amacı ile kullanılmış ve bu nedenle yerli halk nehir üzerindeki seyahat kabiliyetlerini geliştirmiştir. Marajo Adası ve Para Bölgesi Limanları Araştırma Komisyon Başkanı Dr. Inocencio Bentes, Marajo kültürü döneminde yaşamış olan insanların taş baltalar ve ateş kullanarak ağaç gövdelerinden yaptıkları “Igarite” adı verilen kanolar kullandıklarını belirtmiştir.

Yağmur mevsiminde ve sonrasındaki uzun bir süreçte, ada üzerindeki bitki örtüsünde ve su seviyesinde bir artış meydana gelmekte ve nehirler üzerindeki ulaşımı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle kano kullanan Marajo yerlileri bu dönemlerde geleneksel kürekler yerine uzun 3 veya 4 metrelik değnekler kullanmışlardır. Kanolar nehirlerde veya su altında kalmış arazilerde serbestçe dolaşabildiğinde ise Marajo yerlilerinin palmiye yapraklarından yaptığı yelkenleri kullandıkları düşünülmektedir (Palmatary, 1949, s. 266).

Şekil 24: Igarite adı verilen kano (Palmatary, 1949, s. 266)

Şekil 25: Para bölgesinde kullanılmış geleneksel kürek (Palmatary, 1949, s. 266)

1616 yılında Para bölgesinin ilk valisi Caldeira de Castello Branco'nun yazdığı tarihi bir belgede, Para bölgesi kıyılarının yelkenli igariteler ve kırmızı urucu ağaçları ile dolu olduğu belirtilmiştir (Palmatary, 1949, s. 267). Avrupalılar tarafından Para bölgesinin kurulduğu 17. yy'da misyonerler, yerleşimciler ve paralı askerlerin bölgeye gelmesiyle, Marajoara kültürü sonrasında gerçekleşen Arua dönemi insanları hakkında oldukça fazla rapor yazılmıştır. Bu insanların zaman zaman saldırgan ve içe kapanık bir halk oldukları belirtilmiştir.

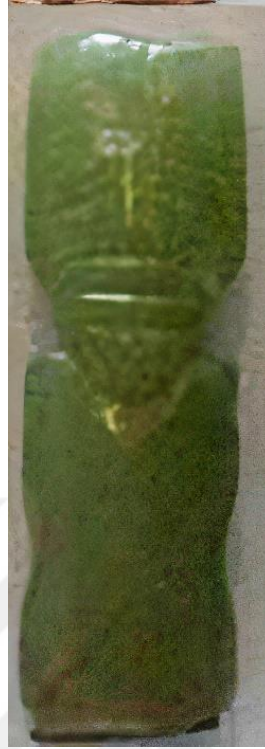
Para bölgesine gelen ilk Avrupalı yerleşimciler fakir ve cahil bir halk olduğu ve çoğunluğu mahkumlardan oluştuğu için Marajo yerlileri hakkında daha detaylı bir araştırma yapılamadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Marajoara kültürü halklarının, Kolomb sonrasında, Amazon ağzında yaşamış olan halklarınkine benzer bir yaşam sürdürmüş olmaları muhtemel görülmektedir. 16. yy'da İspanyol misyoner Gaspar de

Carvajal tarafından yazılmış bir belgede; Para nehrinin iki veya üç fersah uzağında, tepelerde kalelere benzeyen yerleşim yerleri görüldüğünü ve yerli halk tarafından o yapılarda savaşıldığı ve savunma yapıldığı belirtilmiştir (Schaan D. P., 1996, s. 48).

Carvajal, Marajo adasına vardığında ise, aynı dönemde adada yaşayan yerliler için; “nehirin bu yakasındaki herkes çok becerikli. Yaptıkları çizimler, heykelcikler ve kullandıkları renkleri görmek harika bir şey...” ifadelerini kullanmıştır (Schaan D. P., 1996, s. 48). 1662 yılında Para valisinin oğlu Feliciano Coelho de Carvalho liderliğindeki bir keşif gezisi sırasında, onları bölgeden uzaklaştırmak isteyen Arua yerlileri ile bir çatışma yaşanmıştır. Bu tarihten itibaren bunun gibi çatışmalar daha fazla rapor edilmeye başlanmıştır (Barroso, 1954, s. 71).

Marajoara kültürü dönemindeki yerlilerin, adadaki ve diğer bölgelerdeki kabileler ile ticari ilişkiler içerisinde oldukları, Marajoda doğal olarak bulunmayan magmatik ve metamorfik kayaların ve bu malzemelerden yapılmış litik (taştan yapılmış araç-gereçler) aletler ve heykelciklerin varlığı ile kanıtlanmaktadır. Avrupalıların bölgeye geldikleri dönemlerde, Amazon halklarının birbirleri ile yoğun bir şekilde ticaret yaptıkları ve bu nedenle özel yollar inşa ettikleri yönünde raporlar bulunmaktadır.

Santarem bölgesinde yeşilimsi ve grimsi renkli “Muiraquitas” denilen ve hediyelik eşya olarak kullanıldığı düşünülen heykelcikler bulunmuştur (Schaan D. P., 1996, s. 60).

Şekil 26: Muiraquitas olarak adlandırılan yeşil magmatik kayadan yapılmış heykelcik
(Schaan D. , 2010, s. 190)

Andre Prous’ a göre Marajoada üretilen seramikler, Para bölgesinin kuzey adalarına ihraç edilmiştir. Bunun karşılığında Muiraquitas ve balta gibi aletler ve çeşitli gıda alışverişleri yapıldığı düşünülmektedir (Prous, 1991, s. 490). Tüm bu tarihi ve bilimsel verilere rağmen hem Marajoara seramiklerinin biçimlendirme ve bezeme üsluplarının kökeni hem de Marajoara yerlilerinin, Avrupalıların kıtaya gelmesinden yüz yıl kadar önce ortadan nasıl kayboldukları tam olarak anlaşılamamaktadır.

2.1.1. “Tesos” Yapay Höyükler

Marajoara evresine ait yaşam alanları, nehirlerle veya göletlere paralel olacak şekilde, “Tesos” olarak adlandırılan ve Marajoara dönemi yerlileri tarafından toprak yığılarak yapılmış yapay höyüklerden oluşmaktadır.

Bu höyükler içerisinde, Marajoara kültürü dönemine ait seramik objeler, taş balta ve süs eşyaları bol miktarda bulunmuş ve kültüre ait verilerin başlıca kaynağı olmuştur. Höyüklerin boyutları hem genişlik hem de yükseklik açısından oldukça değişkenlik

göstermektedir. Bu boyutsal farklılıkların, höyüğün kullanım amacına göre değişkenlik gösterdiği düşünülmektedir. Mezarlık olarak kullanılmış alanların boyutları oldukça büyük iken, hanelerin bulunduğu ve törensel faaliyetler için kullanılmış alanlar ise genellikle küçük boyutlara sahiptir (Schaan D. P., 1996, s. 54). Höyüklerin, ada yerlileri tarafından sıfırdan inşa edilmediği ve geç Pleistosen ve Holosen dönemlerindeki akarsuların etkisi ile oluşmaya başladığı, bununla birlikte Marajo yerlileri tarafından fonksiyonel olacak bir biçimde geliştirildiği ve yükseltildiği teorileri de bulunmaktadır (Rossetti, Ana , & de Toledo, 2009, s. 22).

Şekil 27: Teso Dos Bichos bölgesinde bulunan yapay höyük (Rossetti, Ana , & de Toledo, 2009, s. 22-41)

Şekil 28: Teso Dos Bichos bölgesinde bulunan ve yağmur mevsiminde etrafı suyla kaplanmış yapay höyük (Schaan D. , 2010, s. 187)

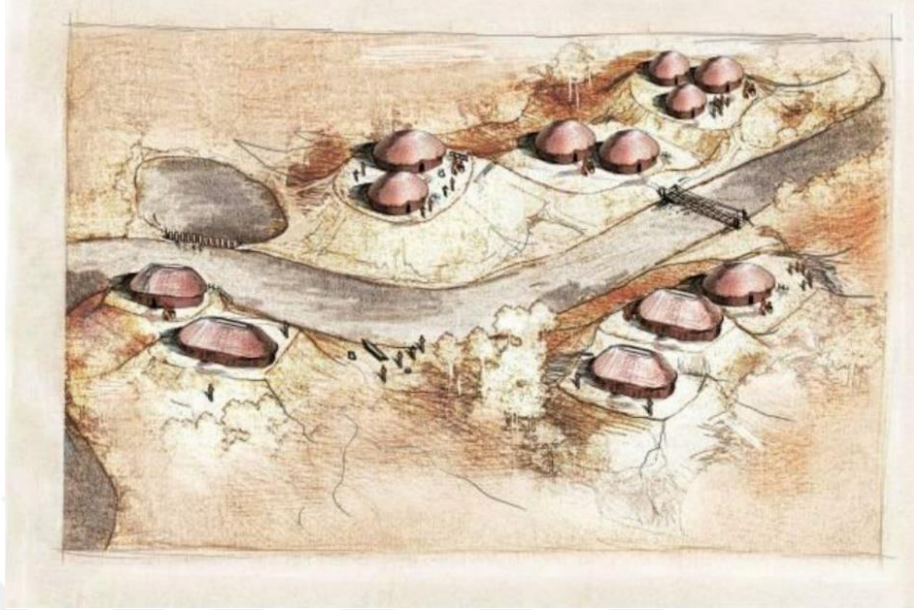
Marajoara dönemi yapay höyüklerinin bulunduğu en popüler alan Camutins yerleşim bölgesidir. Bölgede yer alan en küçük yapay höyük yerleşim amacı ile kullanılmıştır ve boyutları 51 x 35 m, yüksekliği ise 6,25 m'ye ulaşmaktadır. Aynı bölgede “Fortaleza” adlı bir başka höyüğün boyutları ise 91 m uzunluğa ve 2 m yüksekliğe ulaşmaktadır.

Camutins bölgesinde bulunan ve mezarlık amacıyla kullanılmış 1 numaralı höyüğün boyutları 255 m' ye 35 m, yüksekliği ise 10 m'ye ulaşmaktadır. Bu höyük Marajo adasında ölçülmüş en büyük yapay höyüktür (Schaan D. P., 1996, s. 55).

Şekil 29: Camutins bölgesinde bulunan bir yapay höyük ve üst üste binmiş toprak katmanlar (Roosevelt, 1993, s. 271)

Yerlilerin yapay höyükleri inşa etme amaçları, Marajo'da her yıl oluşan su baskınları sebebi ile ilişkilidir. Bununla birlikte bu höyüklerin savunma amacıyla da kullanıldığı düşünülmektedir (Rossetti, Ana , & de Toledo, 2009, s. 23). Araştırmacılar yapay höyüklerin şekillerini, Arari gölü veya höyüğün bulunduğu alanda yaşayan hayvanlara benzetildiğini düşünmüş ancak bu teori üzerinde fazla durulmamıştır. Höyükler genellikle oval şekilde daha yuvarlak formlardadır (Schaan D. P., 1996, s. 55).

Şekil 30: Hanelerin bulunduğu höyük gruplarının illüstrasyonu (Olah, Web, 2019)

Şekil 31: Hanelerin bulunduğu höyük gruplarının illüstrasyonu

İllüstrasyon: Hüseyin Gürgöze

Anna Roosevelt, Marajoara döneminde tarımla uğraşmış yerlilerin, hanelerin ve mezarların bulunduğu höyükler dışında, tarım alanlarına yakın yerleşim amacıyla oluşturulmuş höyükler bulunduğunu keşfetmiştir (Schaan D. P., 1996, s. 56).

Höyüklerin dağılımı ve aralarındaki ilişki bölgesel olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak alanların birçoğunda aynı sistematik düzene göre inşa edilmişlerdir. Örneğin törensel amaçla kullanılmış höyükler genellikle su kenarlarına inşa edilmiştir ve bulunduğu bölgelerde en az iki yerleşim amacı ile kullanılmış yapay höyük bulunmaktadır (Schaan D. P., 2004, s. 96).

2.2. Marajoara Kültürü Seramikleri

Marajoara kültürüne ait seramikler, seramik kaplar ve heykelcikler olarak incelenebilir. Günlük kullanım amaçlı veya törensel amaçlı üretilmiş seramik kapların hem biçimlerinde hem de bezemelerinde insan ve hayvan biçimli betimlemelerin yer aldığı ve bu betimlemelerin arasındaki boşlukların geometrik bezemelerle doldurulduğu görülmektedir. Kapların birçoğunda görülen ayırt edici özelliklerden biri de hayvan ve insan betimlemelerinin aynı form üzerinde bir arada yer almasıdır (Schaan D. P., 2007, s. 104)

Şekil 32: Marajoara kültürüne ait zoomorfik (hayvan biçimli) seramik kap (Amorim, 2010, s. 41)

Marajoara evresinin ortalarına doğru törensel seramik kaplarda bir tek tipleşme görülmektedir. Toplumun dini inancının tek tip üretimin süregelmesindeki etmenlerden

biri olduğu düşünülmektedir. Benzer törensel kaplar üreten çömlek ustaları, zamanla tek tip kap tasarımlarında uzmanlaşmışlardır.

Oldukça ayrıntılı olan bu seramik kaplar, yerel bir rekabet içinde olduğu düşünülen çömlekçiler tarafından daha yoğun bir emek ve enerji harcayarak üretilmişlerdir. Öte yandan çömlekçiler, ürettikleri seramikleri geliştirmemiş, yeni form ve bezeme arayışlarında bulunmamış, sadece toplumun onlardan beklediği seramik formları mükemmelleştirmeye çalışmışlardır (Schaan D. P., 2004, s. 265-266).

2.2.1. Üretim ve Bezeme Teknikleri

Seramik kapların üretimleri genellikle fitil yöntemidir ve et kalınlıkları ortalama 1,5 cm'dir. Bunun yanında Camutins bölgesinde bulunan pişmemiş bir seramik plakanın, çömlekleri üretirken kullanılan fitilleri düzeltmekte veya çömleği üretirken bir şablon olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Seramik üretim araçlarını genellikle taş aletler ve dal parçaları gibi doğal malzemeler oluşturmaktadır (Schaan D. P., 2004, s. 267).

Şekil 33: Marajoara kültürü seramiklerinin en sık rastlanan form tasarımlarından bazıları (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371)

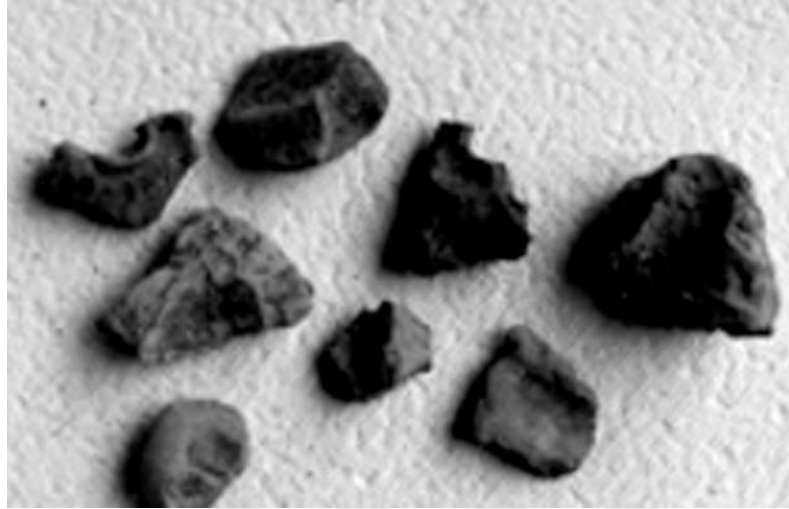

Şekil 34: Camutins bölgesinde bulunmuş pişmemiş seramik plaka (Schaan D. P., 2004, s. 268)

Bu üretim yöntemlerine ek olarak Camutins bölgesinin 1. höyüğünde bulunmuş ve avuç içinde parmakla bastırılarak üretilmiş seramik formlar da bulunmaktadır. Bu seramiklerin, çömlek üretimi sırasında artan seramik parçalarından şekillendirildiği ve çömleklerle birlikte pişirildiği düşünülmektedir.

Şekil 35: Fitil yöntemiyle oluşturulmuş ancak kil fitillerin birbirlerine yedirilmediği çömlek parçası (Schaan D. P., 2004, s. 268)

Şekil 36: Avuç içinde parmak bastırarak şekillendirilmiş pişmiş seramik parçalar
(Schaan D. P., 2004, s. 268)

Marajoara kültürü seramiklerinin bünyeleri genellikle demir içeren kırmızı kilden elde edilmiş olsa da grimsi-beyaz kille üretilmiş seramik kaplar da bulunmaktadır. Seramiklerin üretildiği bölgelere yakın kil yataklarından çıkarılan kil temizlenmiş, işlenmiş ve kullanıma hazır hale getirilmiştir (Schaan D. P., 2004, s. 270).

Seramik kaplar çoğunlukla pişmiş seramik parçaların ilave edildiği şamotlu bir bünye ile üretilmişlerdir. Bununla birlikte “Caraípe” olarak adlandırılan bir ağacın küllerinin bünyeye karıştırılması ile üretilmiş seramik kaplar da bulunmaktadır. Bu malzemelerin, seramik formların pişirim esnasında ani ısı değişimlerinden dolayı çatlayıp kırılmasını önleme amacıyla kullanıldıkları bilinmektedir (Schaan D. P., 2004, s. 276).

Anajas nehri boyunca yapılan çalışmalar, kile eklenmiş Caraípe külü katkısının kronolojik bir öneme sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Adada M.S. 500 civarında kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir. Amazon havzasında bu malzeme çok renkli bezemelerin ortaya çıktığı ilk bin yıl sonlarına doğru daha sık kullanılmaya başlanmıştır (Schaan D. P., 2004, s. 276).

Seramik kapların pişirilmesi, tarih öncesi Amazon bölgesinde oldukça yaygın olan açık pişirim tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Marajoara kültürüne ait yaşam alanlarının hiçbirinde fırın kalıntısına rastlanmaması ve kırılan veya çatlayan seramik parçalarının belirli bir bölgede birikmiş halde bulunmaları, açık pişirim tekniğinin

kullanıldığını göstermektedir. Açık pişirime alternatif olarak Camutins bölgesinde bulunan bir çukurun, küçük seramik objeleri pişirmek için kullanıldığı düşünülmektedir (Schaan D. P., 2004, s. 267).

Arkeometri verileri Marajoara seramiklerinin pişirim sıcaklıkları hakkında daha detaylı bilgiler sunmaktadır. 109 parça Marajoara seramiği üzerinde EPR* yöntemiyle uygulanan bir araştırmada, seramik kapların 550 ila 600 °C aralığında pişirildiği keşfedilmiştir (Nunes, ve diğerleri, 2012, s. 1113). Marajoara seramik kaplarında sır uygulanmamıştır. Ancak bezemeli kapların hemen hemen hepsinde astar kullanılmıştır. Marajoara yerlilerinin uyguladıkları astarlar, yerleşim alanlarına yakın kil yataklarından elde edilen çamurlarla hazırlanmıştır. Uygulanan astar renkleri genellikle beyaz, siyah ve kırmızıdır. Bu üç renk çoğunlukla bir arada kullanılmıştır (Schaan D. P., 2004, s. 276).

Marajoara seramik kap tasarımları, biçimsel olarak oldukça fazla çeşitlilik sunmaktadır. Bununla birlikte bu kapların ortak noktaları kullanılmış dekor tekniklerinin kültür boyunca neredeyse hiç değişmeden uygulanmasıdır. Kullanılan dekor teknikleri, astar uygulama, çift astar uygulama, kazıma ve kabartmadır. Seramik kaplarda oldukça sık uygulanmış kazıma tekniğinin kültür içerisinde iki şekilde kullanıldığı görülmüştür. İlki, sigrafitto tekniğine benzer şekilde astar üzerine yapılan kazımalar, ikincisi ise astar uygulanmamış ham seramik yüzeylere yapılan kazımalar. Bunun yanında astar kullanımı da iki farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bunlar; seramik yüzeylere uygulanmış tek renkli astar ve aynı yüzey üzerinde yan yana veya üst üste uygulanmış çok renkli çift astarlama tekniğidir (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371).

* **Elektron Paramanyetik Rezonans:** Arkeolojik ve jeolojik maddelerin çevresinde veya içerisinde bulunan paramanyetik merkezlerin incelenmesi esasına dayanan spektroskopik bir tarihleme yöntemi.

Şekil 37 (a-b): İki veya daha fazla astarın birlikte uygulandığı cenaze kapları

a) (Amorim, 2010, s. 25) **b)** (Moura, Web, 2018)

Kazıma tekniği ile yapılan bezemelerin bir dal veya taş aletler yardımıyla uygulandığı düşünülmektedir. Kazımlar genellikle 0,3 cm derinliğe ulaşmaktadır. Ancak kazınan bölgelerin genişliği değişkenlik göstermekle birlikte ortalama olarak 0,4 cm'dir. Bu teknikle bezenmiş seramik kaplar genellikle cenaze kapları, törensel kaplar ve daha nadir görülen günlük kullanım kaplarıdır (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371).

Şekil 38 (a-b): Kazıma tekniği uygulanmış seramik vazo ve kırık seramik parçaları

a) (Amélio, 2012, s. 23) **b)** (Betty J. Meggers, 1957, s. 720)

Şekil 39 (a-b): Kazıma tekniği ile bezenmiş cenaze çömleği ve törensel kullanım için üretilmiş seramik kap **a)** (Amorim, 2010, s. 42) **b)** (Betty J. Meggers, 1957, s. 722)

Şekil 40: Kazıma ve kabartma tekniği uygulanmış seramik kap parçaları (Palmatary, 1949, s. 397)

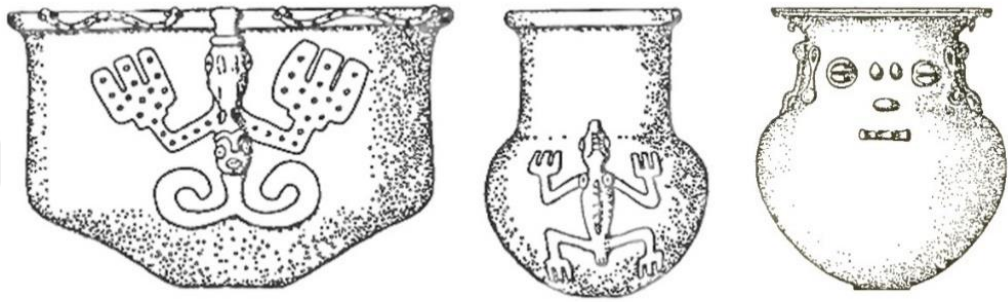

Şekil 41: Ritüel ve günlük kullanım için üretilmiş çift astar ve kabartma bezemeli seramik kap
(Amélio, 2012, s. 30)

Seramik kaplarda uygulanan kabartma dekorların yükseklikleri ve seramik form üzerindeki konumları değişkenlik göstermektedir. Kabartmalar genel olarak hayvan ve insan figürlerinin vücutları veya vücut bölümlerini oluşturmak için kullanılmıştır. Bununla birlikte geometrik şekillerin kabartma tekniği ile yükseltildiği seramik kaplar bulunmaktadır ve bunlar genellikle formun boğaz kısmına yakın olacak şekilde uygulanmıştır (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371).

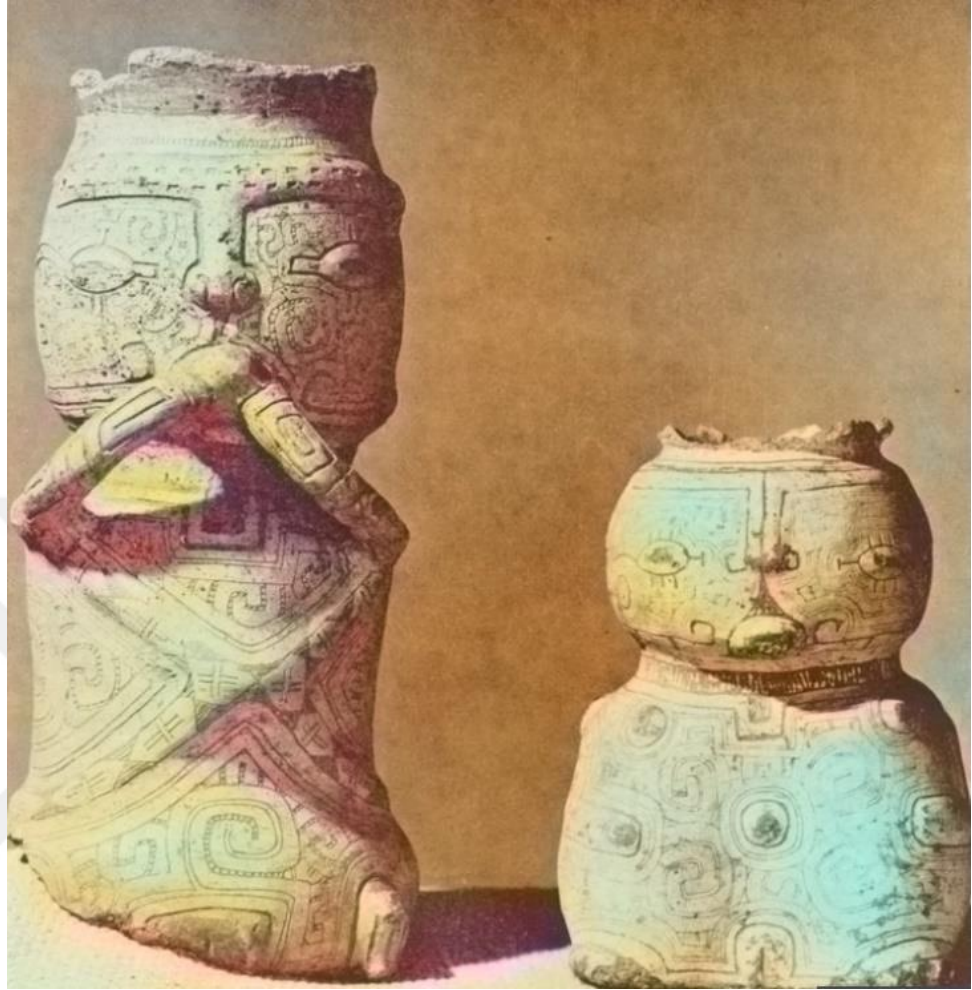

Şekil 42: Kabartma tekniği uygulanmış seramik fomlar (Palmatory, 1949, s. 433)

Şekil 43: Zoomorfik ve antropomorfik (insan biçimli) kaplarda kullanılan kabartma (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371)

Özellikle antropomorfik tören kaplarında kabartma tekniği ile birlikte insan uzuvlarının modellendiği seramik formlar bulunmaktadır ve bu formların genelde baş kısımları kırılmıştır. Bu durumun Cuna ve Choco yerlileri gibi ritüel sırasında heykelcikleri veya kapları kırma davranışının bir benzeri olduğu düşünülmektedir (Schaan D. P., 2007, s. 103).

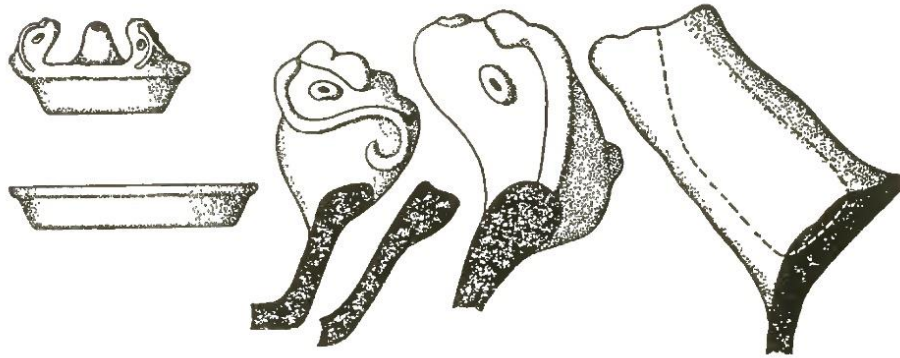
Şekil 44: Kabartma ve modelleme yapılmış, baş kısımları kırılmış törensel seramik formlar (Palmatary, 1949, s. 385)

2.2.2. Kulp Tasarımları

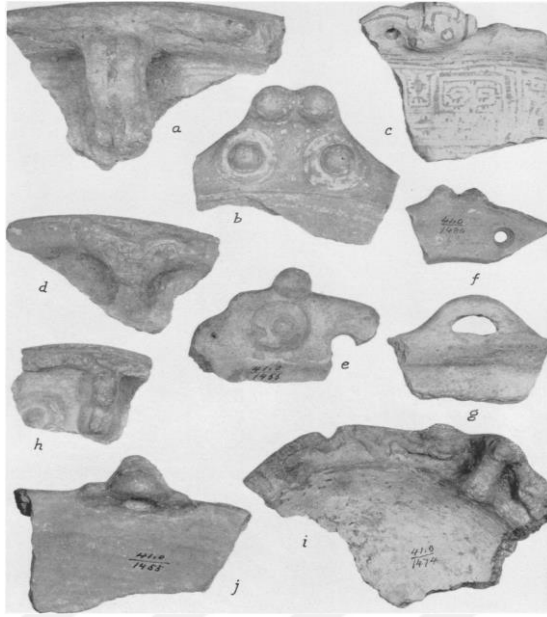
Marajoara kültürü seramiklerinde kullanılmış olan kulp tasarımları oldukça çeşitlidir. Ancak genel itibari ile, özellikle törensel seramik kaplarda kullanılan kulp tasarımları, seramik form üzerindeki bezemeleri tamamlayacak şekilde biçimlendirilmiştir. Günlük kullanım için üretilmiş bezemesiz seramik kaplarda genellikle daha sade kulp tasarımları uygulanmıştır. Törensel amaçla üretildiği düşünülen bazı seramik tabakların ve kaselerin ağız kenarlarında, dış kısımları antropomorfik ve zoomorfik kabartmalar uygulanmış kulplar bulunmaktadır ve boyutları 5 ila 11 cm arasında değişmektedir (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371)

Şekil 45: Ağız kenarlarında antropomorfik ve zoomorfik modellenmiş kulplar bulunan seramik kaplar (Palmatary, 1949, s. 365-399)

Şekil 46: Kulp tasarımlarının profil çizimleri (Betty J. Meggers, 1957, s. 350)

Şekil 47: Kültüre ait kulp tasarımları (Palmatary, 1949, s. 464)

Şekil 48: Kültüre ait kulp tasarımları

(Palmatary, 1949, s. 400-444)

Portekizcede süsleme anlamına gelen “Adornos” olarak adlandırılmış seramik kaplar, kulp olarak da kullanılabildiği düşünülen modellenmiş yapılara sahiptir. Bu seramik kaplar törensel amaçla kullanılmışlardır (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371).

Şekil 49: Adornos olarak adlandırılan seramik kaplar

(Palmatary, 1949, s. 400-401).

2.3. Marajoara Kültürü İkonografisi

Marajoara kültürü seramik kap bezemelerinde antropomorfik, zoomorfik ve geometrik birçok desen kullanılmıştır. Bu desenler seramik kaplara estetik bir görünüm kazandırmanın yanında üretildikleri toplumlar ile ilgili sosyal ve mitolojik birçok anlam taşımaktadır. Bununla birlikte bu motiflerin soy veya statü göstergesi olduğu bilinmektedir (Schaan D. P., 1997, s. 1).

Marajoara yerli toplulukları arasındaki sanat anlayışı işlevsel nesneler ile ifade edilmektedir. Örneğin cenaze çömlekleri gibi seramik formlar bu anlayış doğrultusunda üretilmiştir. Bunun gibi seramik kaplar hem biçimsel hem de dekoratif tasarımlarıyla bir sosyal işleve sahiptir (Schaan D. P., 1996, s. 9).

Şekil 50: Bir cenaze çömleği (Amorim, 2010, s. 23)

Amazon bölgesinde yaygın olan vücut boyama geleneği ile ilgili, Wayana halkı içerisinde yapılan çalışmalarda kullanılan motiflerin toplum olarak evrensel bir inancı temsil ettikleri görülmüştür. Bu boyamalar kabile içerisindeki saygınlık ve sosyal statü

ile yakından ilişkilidir. Amazon halkları bu inanışları ve betimlemeleri sadece vücut boyama geleneği ile göstermemiştir. Aynı zamanda günlük ve törensel amaçlı kullanılan seramik kapları da aynı betimlemeler ile süslemişlerdir. Bu şekilde toplum tarafından benimsenmiş mitleri ve hikayeleri bir öğreti şeklinde gelecek nesillere aktarmışlardır (Schaan D. P., 1996, s. 17).

19. yy. sonlarında Alman etnolog Theodor Koch-Grunberg tarafından Amazon kabileleri arasında yapılan bir araştırmada yerlilerden kâğıt üzerinde çizim yapmaları istenmiş ve anlamları sorulmuştur. Bu çizimler daha sonra aynı kabile içerisindeki diğer yerlilere gösterildiğinde herkes tarafından kabul edilmiş anlamlara sahip oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle bu motiflerin ait oldukları topluluklarda bir görsel dil işlevi gördüğü bilinmektedir.

Buna benzer diğer kabile içindeki araştırmalarda motiflerin genellikle kadınlar tarafından uygulandığı görülmüştür. Kadınlar genellikle kalıplaşmış ve kültürel olarak nesiller boyu öğrenilmiş motifleri tekrar etmektedir. Erkekler motif uygulamalarına katıldıklarında ise hem soyut hem de figüratif motifleri daha özgürce uygulamaktadır. Ancak işçilik ve estetik olarak kadınların daha üstün oldukları, motiflerde geometrik şekiller arasında en düzgün ve kusursuz olan motifi aradıkları gözlemlenmiştir (Schaan D. P., 1996, s. 18).

Amazon yerlileri bu motifleri oluştururken çoğu zaman ayahuska bitkisini tükettikleri bir ayın düzenlemektedirler. Bitkinin içerdiği dimetiltriptamin maddesi güçlü bir halüsinojendir. Kabilenin büyücüsü tükettiği ayahuska nedeniyle sinestetik* halüsinasyonlar görmeye başlamaktadır. Bu halüsinasyonların etkisiyle gördüğü amorf ve geometrik şekilleri yanında duran ve seramik kapların bezemelerini yapmaktan sorumlu olan kadınlara anlatmaktadır.

Bu görsel halüsinasyon tecrübesi sadece Amazon yerlileri tarafından değil bölgeye gelen Avrupalı gezginler ve araştırmacılar tarafından da kullanılıp rapor edilmişlerdir. Sinestetik transın ilk başlarında görülen şekillerin daha doğrusal ve keskin

***Sinestezi:** Kişilerde herhangi bir duyunun uyarımı esnasında başka bir duyunun aynı anda uyarılması sonucu oluşan bir yanlış algı modalitesi durumu.

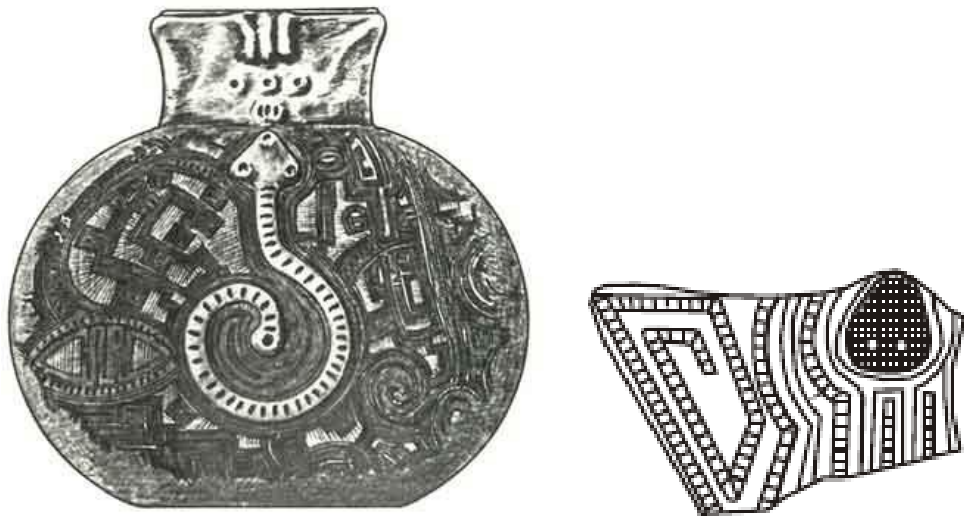
hatlara sahip olduğu, ancak transın en güçlü ve yüksek olduğu sırada daha amorf ve yuvarlık hatlı oldukları belirtilmiştir.

Bu ayinlerin bir başka özelliği ise, ayine başlamadan önce bu etkinliğe katılacak olan yerlilerin bir çeşit hazırlık yapmasıdır. Bu hazırlıklar yapılacak ayinin konusuna göre belirlenmektedir. Örneğin kabile içerisinde görülen bir hastalığa çare bulmak veya bir mitolojik hikâyeden bahsetme amacıyla düzenlenen bir ayine, bu konu ile ilgili şarkılar hazırlanmakta, öğrenilmekte ve ayin sırasında söylenilmektedir. Bu şekilde ayin sırasında büyücü yaşadığı deneyimi daha iyi kontrol edebilmekte ve o sırada algıladığı kelimeler ile ilgili halüsinasyonlar görebilmektedir.

Marajoara seramik kaplarının üzerindeki zoomorfik bezemeler için Marajo adasının faunası incelenmiştir. Çömlekler üzerinde betimlenmiş hayvanların, Marajoara yerleşim alanlarının etrafında bolca bulunduğu gözlemlenmiştir (Schaan D. P., 1996, s. 19-22).

2.3.1. Yılan Formu Betimlemesi

Kültüre ait seramiklerin üzerinde bolca bulunan yılan motiflerinin Bothrops Marajoensis veya Bothrops Atrox gibi yılan türlerinden esinlenildiği kabul edilmektedir. Yılan betimlemeleri genellikle içinde iki göz bulunan üçgen bir baş ve kıvrımlı gövde tasarımlarından oluşmaktadır.

Şekil 51: Yılan formu betimlemeleri (Schaan D. P., 1997, s. 3)

Şekil 52: Yerliler tarafından kullanılmış bazı yılan motifleri (Amélio, 2012, s. 20)

Marajoara kültürü yerlilerinin yılan betimlemeleri ve bölge doğası gereğince dalga motifleriyle yakından bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin sebebi yılan betimlemelerinin sahip olduğu yuvarlak ve dairesel motiflerin, zaman ilerledikçe dalga motifleri ile birleştirilmesidir (Schaan D. P., 1997, s. 3).

Şekil 53: Üçgen başlı yılan ve dalga motiflerinin birleştirilmiş haldeki betimlemeleri (Schaan D. P., 1997, s. 4)

Şekil 54: Üçken başlı yılan motifinin kullanıldığı bir seramik kap (Palmatary, 1949, s. 431)

Yılan figürünün sıkça kullanılmasının bir diğer nedeni, Amazon kültürlerinde önemli bir yere sahip olan Cobra-Canoa mitidir. Efsaneye göre insanlar su üzerinde yüzen yılan şeklinde bir kanonun içinde yer yüzüne ulaşmıştır (Lima & Maisel, 2017, s. 4379).

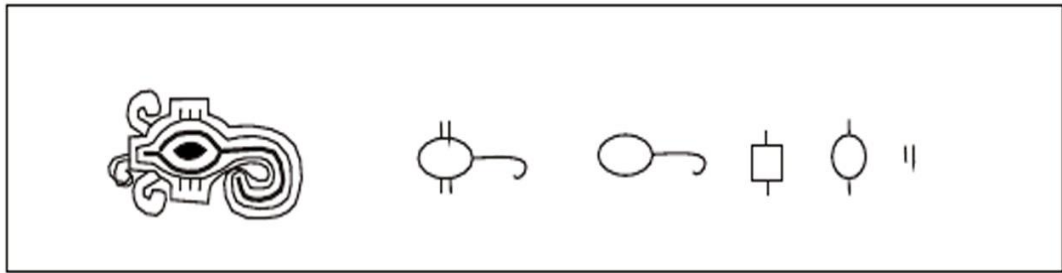

Şekil 55: Ressam Feliciano Lana tarafından yapılmış Cobra-Canoa resmi (Lima & Maisel, 2017, s. 4379)

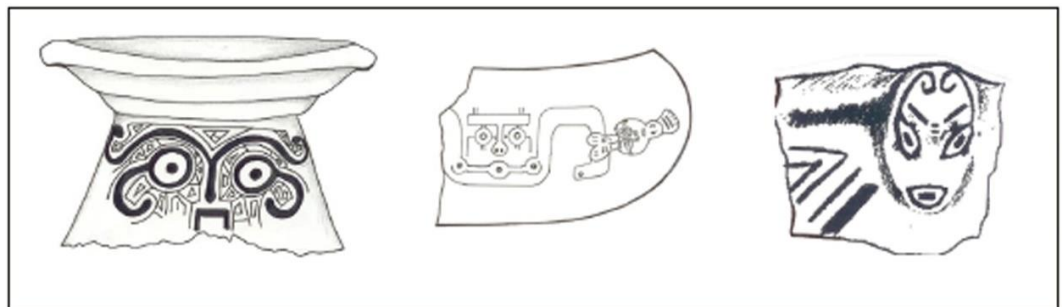
2.3.2. Akrep Gözü Betimlemesi

Marajoara kültürü sanatında hayvanların vücutlarının tamamının betimlenmesinin yanı sıra, sadece belirli vücut bölümlerinin stilize edilmiş motifleri de bulunmaktadır. Bu motifler kültür boyunca giderek daha sade ve basit şekillere dönüşmüştür. Basitleştirilmiş bu zoomorfik figürler çeşitli kombinasyonlarla bir araya getirilerek antropomorfik görünümler oluşturulmuştur.

Akrep gözü olarak adlandırılan bir motif bu sadeleştirme ve bir arada kullanılarak oluşturulmuş antropomorfik figürlere örnek olarak gösterilebilmektedir (Schaan D. P., 1997, s. 4)

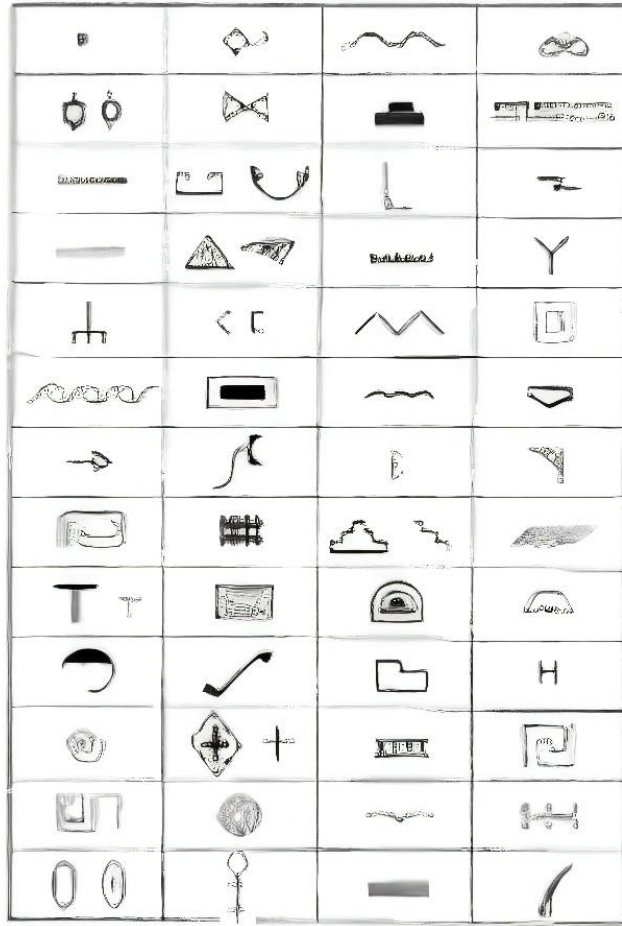

Şekil 56: Akrep gözü motifi ve zaman içinde sadeleştirilmiş şekilleri (Schaan D. P., 1997, s. 4)

Şekil 57: Akrep gözü motifleri bir araya getirilerek oluşturulmuş antropomorfik insan yüzleri (Schaan D. P., 1997, s. 4)

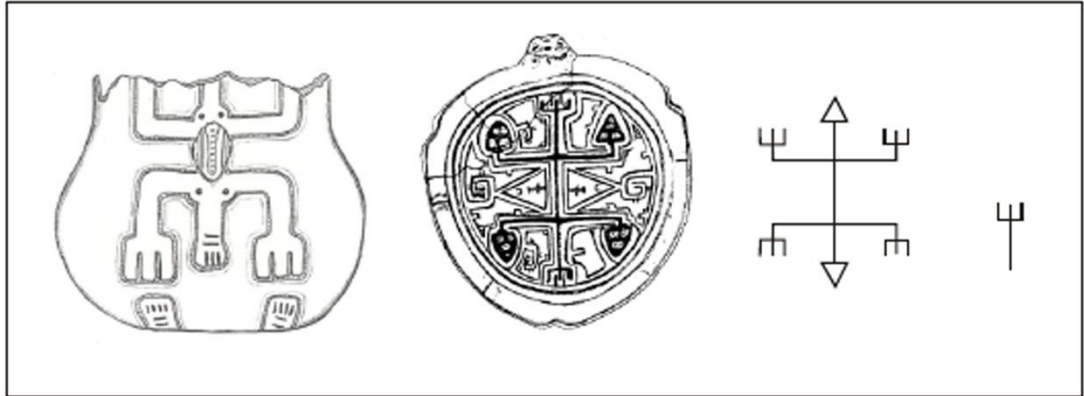
Sadeleştirilmiş figür oldukları düşünülen toplamda 52 adet sembol, Marajoara seramikleri üzerinde betimlenmiştir (Amélio, 2012, s. 22).

Şekil 58: Sadeleştirilmiş semboller (Amélio, 2012, s. 22)

2.3.3. Kayman Betimlemeleri

Marajoara kültürü seramiklerinde betimlenmiş bir diğer canlı ise kaymandır. Bu hayvanlar bölgedeki popülasyonları nedeniyle oldukça sık kullanılmıştır. Akrep gözü motifi gibi kayman motifleri de zaman içinde sadeleştirilmiştir (Schaan D. P., 1999, s. 3).

Şekil 59: Sadeleştirilmiş kayman figürleri (Schaan D. P., 1999, s. 3)

Şekil 60: Kayman figürlü seramik parçaları (Betty J. Meggers, 1957, s. 725)

2.3.4. İnsan ve Hayvan Tasvirlerinin Kullanılması

Marajoara kültürü sanatında insan ve hayvan tasvirleri temelde üç şekilde uygulanmaktadır: ilk olarak hayvan, tasvir edilen insan figürünün dış dokusunu (derisini) kaplayacak şekilde uygulanmaktadır. İkinci olarak hayvan ve insan figürleri tek bedende birleştirilmekte ve melez bir motif ortaya çıkarılmaktadır. Üçüncü olarak ise hayvan ve

insan figürleri seramik kap üzerinde farklı bölgelerde uygulanmakta ve genellikle seramik kap tasarımını tamamlayacak biçimde şekillendirilmektedir (Schaan D. P., 1999, s. 3).

Antropomorfik seramik kaplarda genellikle kadın figürleri tasvir edilmiştir. Bu tür formlarda çok sık rastlanan ve kadının vücudunu kaplayan, karın bölgesinde sarmalanan yılan figürü rahmi temsil etmektedir. Bazı antropomorfik seramik kaplarda, tasvir edilen figür hem kadın hem de erkek figürü olabilmektedir. İki cinsiyetin birleştirildiği bu tür törensel seramik kaplarda, bezemeler kadınsal özellikleri (rahim, vajina vb.) betimlerken, form olarak penis şeklinde biçimlendirilmişlerdir ve erillik betimlenmiştir (Schaan D. P., 1999, s. 3).

Şekil 61: Kadın ve erkek figürlerinin birlikte tasvir edildiği seramik heykelcik (Amorim, 2010, s. 27)

İnsan biçimli törensel seramiklerde kullanılan sarmal yılan motiflerinin, genellikle insan vücutlarını kaplayacak şekilde tasvir edilmeleri, gerçekte Marajoara yerlilerinin vücutlarına da aynı motifleri uyguladıkları teorisini ortaya çıkarmaktadır. Kullanılan geometrik desenler, seramik formun üzerindeki natüralist bezemelerin aralarına yerleştirilerek boşlukları doldurma görevini üstlenmiştir (Schaan D. P., 2007, s. 104).

Bu üç tasvir genel olarak bütün Marajoara kültürü seramik kap tasarımlarında birlikte uygulanmaktadır ve birbirlerini tamamlamaktadırlar. Bu nedenle motifleri birbirlerinden ayırt etmek zorlaşmaktadır (Schaan D. P., 1999, s. 5).

Şekil 62 (a-b): Üç tekniğin birlikte kullanıldığı Marajoara cenaze çömlekleri

a) (Schaan D. P., 1999, s. 4), b) (Papoca, 2020. Web)

Şekil 63: Üç tekniğin birlikte kullanıldığı Marajoara kültürü zoomorfik ve antropomorfik seramik kapları (Palmatary, 1949, s. 377)

2.4. Marajoara Kültürü Başlıca Seramik Grupları

Marajoara kültürü seramikleri içerisinde, yerli toplumların en fazla sayıda ürettiği ve kullandığı görülen beş seramik form grubu bulunmaktadır. Bunlar; ölü gömme kapları, tangalar, günlük ve törensel kullanım kapları, heykelcikler ve seramik taburelerdir. Törensel amaçla üretilmiş seramik kaplara ek olarak, diğer gruplardaki formlar da törensel amaçlarla kullanılmış ve bu durum seramik kapların ortak özelliklerinden birini oluşturmuştur.

2.4.1. Ölü Gömme (Cenaze) Kapları

Kültüre ait seramik kaplar içinde en fazla ilgi çeken formlardan biri cenaze kaplarıdır ve neredeyse tüm Marajoara yerleşim alanlarında bulunmaktadır. Ölü gömme işlemleri, aynı amaç için üretilmiş ve bezenmiş bu seramik kaplar ile yapılmaktadır (Schaan D. P., 1996, s. 56).

Şekil 64: Marajoara Kültürüne ait cenaze çömlekleri (Betty J. Meggers, 1957, s. 735)

Cenaze kaplarında genellikle astar kullanma, çift astar ile boyama, kazıma ve kabartma gibi dekor teknikleri bir arada kullanılmıştır. Formların boyutları değişkenlik göstermekle birlikte ortalama olarak 35 cm yüksekliğe, 40 cm genişliğe ve 25 cm ağız çapına sahiptir (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371). Bununla birlikte bu kapların gıda saklama amacıyla da kullanıldığı düşünülmektedir (Schaan D. P., 1996, s. 56).

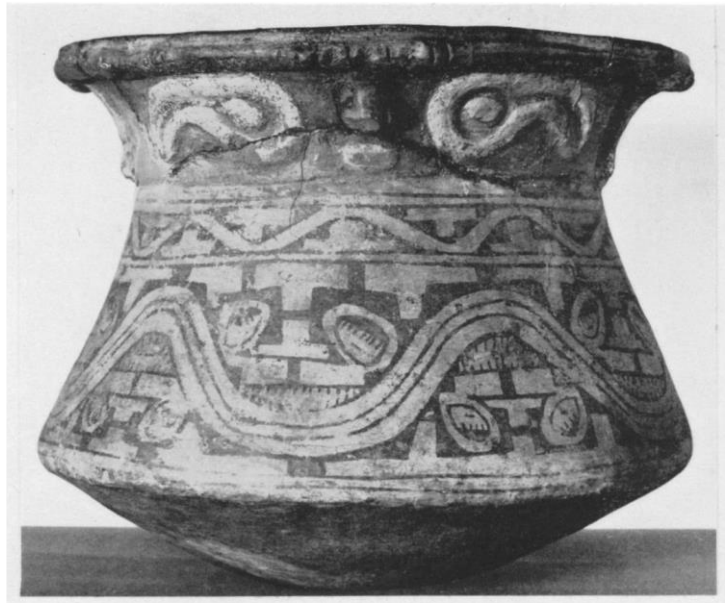

Şekil 65: Ölü gömme amacı ile üretilmiş ve dalga motifleriyle bezenmiş cenaze çömleği
(Amorim, 2010, s. 23)

Şekil 66: Zoomorfik ve antropomorfik bezemeleri olan, kabartma ve astar uygulanmış cenaze çömleği (farklı açılardan) (Palmatary, 1949, s. 451)

Cenaze çömlekleri içerisinde bulunan insan kemiklerinin, formların ağız genişliklerinin yetersiz olması sebebiyle, gömü işleminin öncesinde ölünün bekletildiği ve etin kemikten ayrılmasından sonra çömlek ile birlikte gömüldüğü düşünülmektedir (Betty J. Meggers, 1957, s. 310 - 314).

Şekil 67: Akrep gözü ve yılan motifleriyle bezenmiş cenaze çömleği (Palmatary, 1949, s. 436)

Cenaze çömleklerinin kapakları oldukları bilinmektedir ancak bulunan bütün cenaze çömleklerinde kapaklar kırılmış ve parçaları çömleğin içine düşmüştür. Çömleklerin içerisindeki iskeletler genellikle oturur pozisyonda ve eklemlerin çoğu sağlam bir biçimde yerleştirilmiştir (Betty J. Meggers, 1957, s. 310 - 314). Bunun yanında insan kemikleri genellikle kırmızıya boyanmış bir halde gömülmüştür. Bazı çömleklerde hayvan kemiklerine de rastlanmış ve aynı şekilde kırmızıya boyandıkları görülmüştür (Schaan D. P., 1996, s. 57).

Bazı cenaze çömleklerinin içerisinde insan külleri bulunmuştur. Bu nedenle Marajoara kültürü içerisinde ölü yakma geleneğinin olduğu bilinmektedir. Cenaze çömleklerinin, özellikle zengin bezemelere sahip çömleklerin kabile içerisindeki soylu kişilere ait oldukları düşünülmektedir (Schaan D. P., 2007, s. 111)

Şekil 68: Arkeolojik kazılar esnasında bulunan cenaze çömleği (kazı alanında toprak altından çıkarılırken) (Schaan D. , 2012, s. 52)

Şekil 69: Arkeolojik kazılar esnasında bulunan cenaze küpleri (Schaan D. , 2010, s. 190)

2.4.2. Giyilebilir Seramik Form “Tanga”

Cenaze çömlekleri içerisinde gömülen insanlara ait olduğu düşünülen birçok eşya bulunmuştur. Bunlar arasında en dikkat çekici olanı “Tanga” denilen ve giyilebilir özellikteki seramik formlardır.

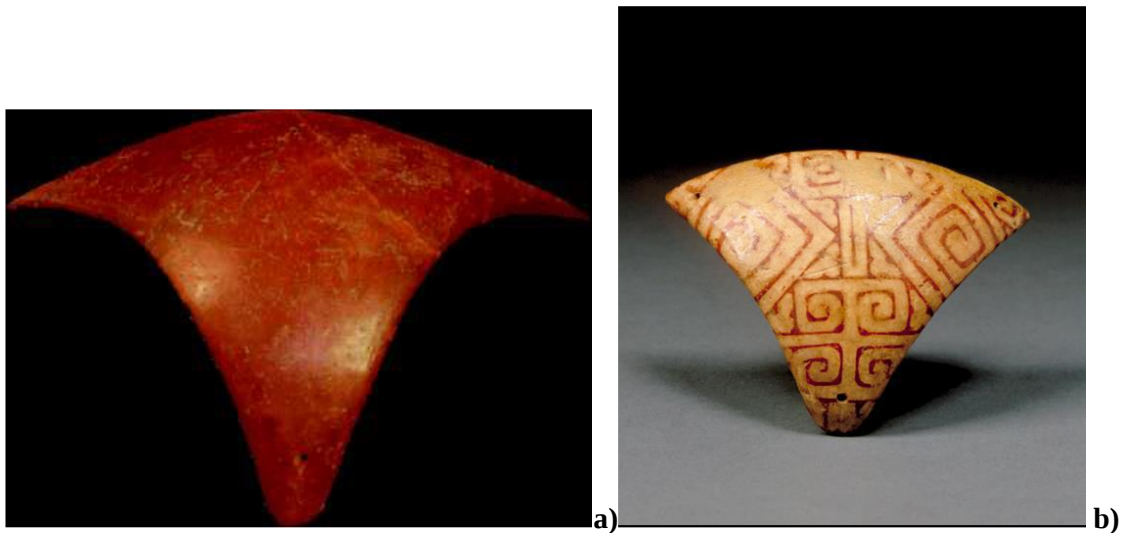

Şekil 70: Giyilebilir seramik form Tanga (Amorim, 2010, s. 20)

Marajoara seramiklerindeki cinsel sembolizm sadece antropomorfik kaplar ve motifler üzerinde değil, kadınlar tarafından üretildiği düşünülen tanga formlarında da görülmektedir. Çoğunlukla cenaze çömleklerinin dibinde, kemiklerin alt kısımlarında bulunmaktadır (Schaan D. P., 1996, s. 58).

Tanga formları, uçlarında bulunan delikler ve bu deliklerden geçirilen ipler yardımıyla Marajoara yerli kadınları tarafından giyilmiştir. Cenaze çömleklerinden ve bazı normal mezarlarda bulunan tangaların, birlikte bulundukları iskeletlerin kadınlara ait olması bu önermeyi desteklemektedir. Tangaların sadece ait oldukları topluluktaki seçkinler tarafından kullanıldıkları düşünülmektedir. Bunun nedeni bu seramiklerin, seçkinlerin gömülü olduğu düşünülen yoğun bezemeli cenaze çömlekleri içerisinde bulunmasıdır (Schaan D. P., 2007, s. 111).

Tangalar araştırmacılar tarafından iki kategoride sınıflandırılmışlardır; bezemeli ve bezemesiz. Bezemeye sahip olan tangalar genellikle beyaz renkli bünyelerden yapılmış ve üzerine kırmızı astar ile dekor uygulanmıştır. Bezemesiz olan tangalar ise hem beyaz hem de kırmızı bünyeden yapılmışlardır. Beyaz bünyeden yapılanların hemen hemen hepsinde kırmızı astar ile formun bütün yüzeyi astarlanmıştır (Schaan D. P., 2007, s. 110)

Şekil 71 (a-b): Bezemesiz ve bezemeli tangalar

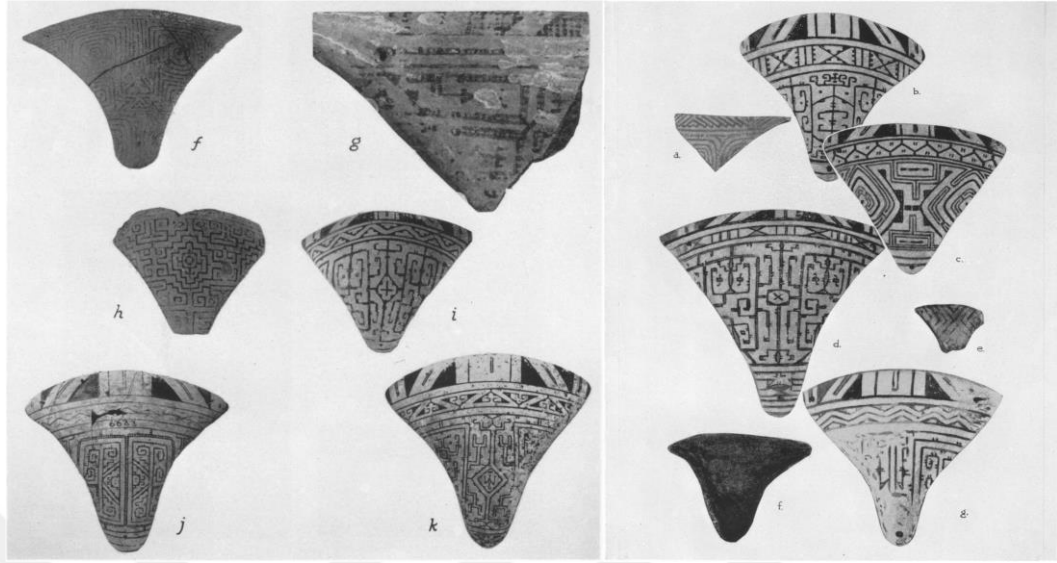
a) (Amélio, 2012, s. 33) **b)** (Barreto, 2015, s. 14)

Marajoara toplumundaki seramik tanga kullanımının, bireylerin yaşları ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda bezemeli seramik tangaların kızların ergenlik dönemine girdikleri bir ritüelde giydikleri, bezemesiz olan tangaların ise daha yaşlı kadınlar tarafından kullanıldığı düşünülmektedir.

Bezemeli tangaların daha genç kadınlar tarafından kullanıldığı olasılığı, seramik tangaların boyutları ile ilişkili bir durumdur. Bezemeli tangaların ortalama olarak genişlikleri 15 cm iken uzunlukları 11 cm'dir. Bezemesiz düz renkli tangalar ise daha büyük boyutlara sahiptir. Ortalama olarak genişlikleri 19 cm, uzunlukları ise 14 cm'dir.

Şekil 72: Seramik tangaların dekoratif bölümleri (Schaan D. P., 2007, s. 111)

Şekil 73: Seramik Tangalar (Palmatary, 1949, s. 460-462)

Seramik tangaların bezemelerinde üç ana dekoratif bölüm tanımlanmıştır. Bezemeli tangaların neredeyse hepsinde bulunan bu dekoratif bölümlerden ilkinin, kadınsılığı temsil ettiği düşünülmektedir. Bunun nedeni bu şerit üzerinde kadın üreme organını temsil ettiği düşünülen bir dikdörtgenin bulunmasıdır. İkinci şeritte yılan derisi desenlerinin kullanılması yaygındır. Bu alanda Amazon inanışlarındaki yaygın olan dişi birey ile yılanlar arasındaki ilişkinin temsil edildiği düşünülmektedir. Üçüncü bölgede ise daha çeşitli betimlemeler yer almaktadır ve bu dekoratif alan, seramik tangayı kimin kullanacağı ile ilişkilidir (Schaan D. P., 2007, s. 111-112).

2.4.3. Günlük Kullanım ve Seremoni Kapları

Marajoara seramik kapları arasında en çok üretimin yapıldığı kaplar günlük kullanım ve yemek pişirme kaplarıdır. Bu kapların yüzeylerine astar ve dekor uygulaması yapılmıştır. Ancak bulunan bu seramik kapların büyük bir bölümü bezemesizdir (Schaan D. P., 2004, s. 276).

Şekil 74: Günlük kullanım amacı ile üretilmiş bezemesiz seramik kaplar (Palmatary, 1949, s. 439)

Şekil 75: Beyaz astar ve kazıma tekniği uygulanmış tabak (Amorim, 2010, s. 31)

Şekil 76: Günlük kullanım amacı ile üretilmiş bezemesiz seramik kaplar (Betty J. Meggers, 1957, s. 729)

Günlük kullanım için üretilmiş kaselerin genişlikleri 4 ila 18 cm arasında değişmekteyken derinlikleri ortalama olarak 10 cm'dir. Yemek pişirme ve törensel amaçlarla kullanılmış bazı tabak formlarının genişlikleri 12 ila 62 cm arasında değişiklik göstermektedir (Betty J. Meggers, 1957, s. 324-371).

Vazolar, tabaklar ve kaselerin günlük kullanım haricinde törenlerde yiyecek ve içecek servisi amacıyla da kullanıldığı bilinmektedir. Yerleşim alanlarında bulunmuş çok sayıdaki kâse ve tabak formlarının, törensel etkinliklere başka kabilelerden ve bölgelerden gelen misafirler için özel olarak üretilmiş olabileceği de düşünülmektedir.

Genel olarak bu formların iç kısımlarında astar kullanarak bezemeler yapılmış ve dalga veya yılan motifleri oluşturulmuştur. Bununla birlikte tabakların ve kaselerin birçoğunda ağız kenarlarına kabartmalar yapılmıştır (Amélio, 2012, s. 30).

Şekil 77: Ritüel veya günlük kullanım için üretilmiş ve astar uygulanmış seramik kap
(Amorim, 2010, s. 33)

Şekil 78: Ritüel veya günlük kullanım için üretilmiş ve astar uygulanmış seramik kap
(Amorim, 2010, s. 33)

2.4.4. Seramik Heykelcikler

Marajoara kültürüne ait olan ve ritüellerde kullanılan bir diğer seramik form antropomorfik seramik heykelciklerdir. Arkeolojik kazılarda yüzlerce heykelcik bulunmuştur. Amazon bölgesinde heykelciklerin 3000 yıllık bir tarihi olduğu bilinmektedir. Bu formların sürekli olarak üretilme geleneğinin ise Avrupalıların kıtaya gelmesinden önceki bin yılda ortaya çıktığı düşünülmektedir (Barreto, 2015, s. 1).

Şekil 79: Marajoara kültürüne ait seramik heykelcikler (Palmatary, 1949, s. 466)

Marajoara heykelciklerinden ilk olarak 15. yy'da tutulmuş tarihi kayıtlarda bahsedilmektedir. Bu belgelerde figürinler için küçük insan şekilli çingıraklar olarak bahsedilmektedir (Barreto, 2015, s. 1).

Seramik heykelcikler, tıpkı tangalar gibi çoğunlukla cenaze çömleklerinin içinde olmak üzere, yerleşim alanlarında da bulunmuştur. Amazon bölgesindeki etnografik çalışmalar insan bedeninin biçimlendirilmesini hem bireysel hem de toplumsal bir kimlik kaygısının parçası olduğunu göstermektedir. Heykelciklerin üretilmesi, kabile

içerisindeki insanlar için ontolojik* bir süreç ile ilişkilidir. Bu varoluşsal süreçle birlikte heykelciklerin vücut dönüşümleri, bezemeleri ve kullanım alanları, üretildiği topluluk içerisindeki animist* inanış sistemiyle ilişkilendirilmektedir.

Heykelciklere atfedilen bu animist görüşün nedenlerinden biri, kullanıldıkları ritüeller sırasında, kabile büyücüsü tarafından içlerine bir ruh yerleştirilmesi inanışıdır. Bu inanışa göre artık heykelcikler bir nesneden bir özneye dönüşmeye başlamaktadır (Barreto, 2015, s. 5).

Şekil 80: Marajoara kültürüne ait seramik heykelcik (Palmatary, 1949, s. 459)

Bir ruha sahip olduklarına inanılan bu heykelciklerden, kabiledaki yerliler tarafından şifa ve bolluk beklenmiştir. Heykelciklerin kullanımı ve sembolik anlamları

* **Ontoloji:** Varlık felsefesi ya da varlıkbilimi olarak bilinen, temel sorunu varlık olan disiplin.

* **Animizm:** Doğanın bir bütün olarak ve her varlığın, sahip olduğu maddi varlığın ötesinde bir ruha sahip olduğunu kabul eden görüş.

ile ilgili ipuçları, sahip oldukları biçimsel özellikler ve bezemelerden elde edilmiştir. Bununla birlikte içlerinde bulunan ve sallandıklarında ses çıkarmaya yarayan çakıl taşları, bir ritüel sırasında kullanılmış olabilecekleri önermesini güçlendirmektedir.

Marajoara seramik heykelcikleri genellikle penis şeklinde üretilmiştir ancak üzerinde kadınsı özellikleri betimleyen bezemeler bulunmaktadır. Bu biçimlerinden dolayı araştırmacılar, kullanıldıkları ritüellerin üreme temalı olabileceğinden bahsetmektedirler. Bununla birlikte içerisindeki çakıl taşlarının döllenmeyi temsil ettiği düşünülmektedir. Heykelciklerin kullanılmış olduğu bir başka ritüelin ise, seramik tangalarda olduğu gibi, kızların ergenlik dönemine girdiği bir seremoni sırasında kullanılmış olabileceğidir (Barreto, 2015, s. 14).

Şekil 81: Marajoara seramik heykelcikleri (Barreto, 2015, s. 12)

Mararjoara antropomorfik seramik heykelciklerinin neredeyse hepsinde oturur pozisyonda bir insan betimlemesi bulunmaktadır. Bu oturma pozisyonunun doğurganlık veya doğum anını tasvir ettiği düşünülmektedir. Bezemelerdeki kadınsal betimlemeler, biçimdeki eril tasvirler ve içerisindeki döllenme metaforu çakıl taşları, üreme ve doğum temasını güçlendirmektedir (Barreto, 2015, s. 15).

Marajoara seramik heykelciklerinin boyutları 9 ila 18 cm arasında değişmektedir. Marajoara seramik kaplarında olduğu gibi astar ile boyama, kazıma ve kabartma teknikleri ile bezemeler yapılmıştır. Heykelciklerin baş ve gövde bölümleri ayrı ayrı modellenmiş ve birleştirilmişlerdir. Gövdede genellikle sarmal şekilde betimlenmiş yılan ve geometrik motifler yer almaktadır.

Baş kısımları Marajoara heykelciklerinin en ayrıntılı bölümleridirler. Formun bu bölümünde göz, kaş, burun, kulaklar, ağız, saçlar ve bezemeler yer almaktadır. Bunun yanında, heykelciklerin boyun bölgesinin iki tarafında delikler bulunmaktadır. Bu delikleri oluşturan kulp benzeri çıkıntıların, figürün kollarını tasvir ettiği veya kullanıldıkları ritüeller sırasında bir ip yardımıyla, insanların boyunlarına veya bir yerlere asılmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir (Barreto, 2015, s. 15).

Şekil 82: Marajoara seramik heykelcikleri (Palmatary, 1949, s. 364)

Bazı heykelciklerin baş kısımlarında, kültüre ait diğer seramik formlarda da yaygın olarak bulunan akrep gözü motifleri yer almaktadır. Bu motiflerle insan gözleri oluşturulmuştur. Baş kısmının tepesinde, cenaze çömleklerinde de gözlemlenmiş olan ve kişiye özel olarak tasarlandığı düşünülen bezemelere rastlanmış heykelcikler de bulunmaktadır (Barreto, 2015, s. 15).

Şekil 83: Kültüre ait bir heykelcik başı (Palmatary, 1949, s. 362)

Şekil 84: Marajoara kültürüne ait baş kısımları kırılmış seramik heykelcikler (Barreto, 2015, s. 15)

Bazı seramik heykelciklerin daha kapalı bir biçimsel tasarıma sahip oldukları görülmüştür. Bu seramik formlar diğer heykelciklere kıyasla çok daha fazla stilize edilmiş ve sadeleştirmeye maruz kalmıştır. Bu seramik formlarda betimlenen vücut uzuvları, bağlı oldukları silindirik gövde ile neredeyse bütünleşmişlerdir. Bu nedenle bu tür seramik formlar, seramik heykelcik ve seramik kap arasında konumlandırılmaktadırlar (Barreto, 2015, s. 13).

Şekil 85: Marajoara kültürüne ait stilize edilmiş ve sadeleştirilmiş seramik heykelcik (Barreto, 2015, s. 14)

Morfolojik çeşitliliğe rağmen heykelciklerde tutarlı ve genellikle tekrar eden biçimsel tasarımlar uygulanmıştır. Bununla birlikte bu biçimsel ve dekoratif tasarımlar Marajoara seramik heykelciklerinin sadece bir kısmını tanımlamaktadır. Bunun nedeni, kültüre ait seramik heykelciklerinin oldukça fazla miktarlarda üretilmiş olmaları ve farklılıklar sunmalarıdır (Barreto, 2015, s. 13).

2.4.5. Seramik Tabureler

Marajoara kültürüne ait seramik formlar arasında oturma tabureleri bulunmaktadır. Kültüre ait bolca üretilen seramik tangalardan sonra en fazla üretilmiş seramik formların tabureler olduğu düşünülmektedir. Genellikle Marajoara yerleşim alanlarında bulunmuşlardır (Betty J. Meggers, 1957, s. 381).

Şekil 86: Kültüre ait seramik tabureler (Amorim, 2010, s. 43)

Seramik tabureler, taban kısmına doğru genişleyen ve üzerlerinde ana gövdeden daha geniş olan silindirik bir plakadan oluşmaktadır. Bu formların genişlikleri 10.6 ila 22 cm arasında, yükseklikleri ise 1.5 ila 15 cm arasında değişmektedir.

Şekil 87: Kültüre ait seramik tabureler (Betty J. Meggers, 1957, s. 747)

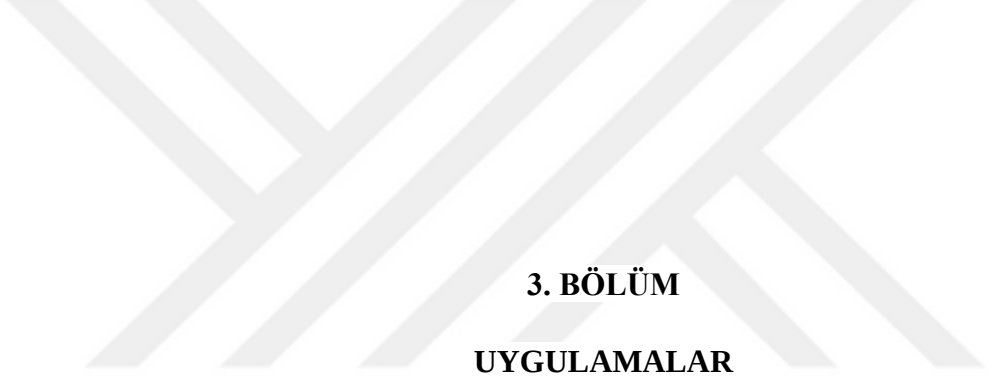
Seramik formların üzerinde bulunan silindirik plakanın ortalama et kalınlıkları 2 cm'dir. Alt kısımlara doğru genişleyen silindirik gövdenin et kalınlığı 1 ila 1,5 cm arasında değişmektedir. Silindirik gövdenin genişlemiş taban kısımları, gövdenin boyun kısmından genellikle 2 cm kadar bir açıklığa sahiptir. Boyutlardaki bu aşırı küçülme,

seramik taburelerin sadece oturma amacıyla değil, dekoratif veya oyuncak amacıyla üretilmiş olabileceğini göstermektedir.

Bu formların çoğunluğu daireseldir ancak elips şeklinde olan formlar da mevcuttur. Seramik taburelerin neredeyse hepsi bezemelere sahiptir. Kùltürün genelinde yaygın olarak kullanılmış, kazıma, astar ile boyama ve kabartma teknikleri ile bezemeler yapılmıştır ve bu üç teknik çoğunlukla bir arada kullanılmıştır. Taburelerin sahip oldukları bezemeler genellikle antropomorfik, zoomorfik ve geometrik motiflerden oluşmaktadır (Betty J. Meggers, 1957, s. 381).

şekil 88: Geometrik motifler uygulanmış seramik tabureler (Betty J. Meggers, 1957, s. 748)

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

Marajoara kültürü boyunca yerli kadınların ergenlik dönemlerinde yapılan bir ritüel ile giymeye başladığı ve ölünceye dek kullandıkları seramik tangalar, seramik malzemenin geleneksel işlevsellik kalıplarının dışında mahremiyeti örten bir iç çamaşırı gibi kullanılması ve kadınlar arasında sosyal bir kimlik görevine sahip olması nedeniyle kültüre ait en dikkat çekici seramik form grubunu oluşturmaktadır.

Şekil 89 (a-b): Tangaların kullanımını gösteren görsel ve kültüre ait tangalar

a) (İllüstrasyon: Hüseyin Gürgöze) **b)** (Palmatary, 1949, s. 461)

3.1. Yeniden Üretimi Yapılmış Tanga Formları

Seramik tangaların sahip oldukları kendine has özellikleri ve bu tez çalışmasının seramik formlar üzerinden dolaylı bir şekilde Marajoara kültürünü inceleme hedefi olması nedeniyle tanga formlarının kültür içerisindeki gibi hem biçimsel hem de dekoratif özelliklerini kaybetmeden bir reproduksiyon çalışması yapılması hedeflenmiştir.

Şekil 90: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 1, 18 x 18 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022

Şekil 91: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 1, (farklı açıdan)

Şekil 92: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 2, 18 x 18 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022

Şekil 93: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 3, 18 x 15 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022

Şekil 94: İsimsiz, Yeniden üretilmiş seramik tanga 4, 18 x 15 cm, Elle şekillendirme, Beyaz vakum çamuru, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022

3.2 Sanatsal Uygulamalar

İsrailli tarihçi Yuval Noah Harrari'ye göre insanoğlu, kalabalık gruplar halinde karmaşık dillerini kullanarak esnek iş birliği yapabilmiş ve bu sayede binlerce yıl dünyaya hükmedebilmiştir. Esnek iş birliği, insan toplulukları için doğadaki ani değişken durumlara, besin bulmak ve savaşmak gibi eylemlere hızlı ve kolay çözümler bulmasını sağlamıştır (Harrari, 2016, s. 140-142). Bu görüşten yola çıkarak, Marajoara yerli toplumlarının aynı coğrafyada farklı kabilelerde yaşamalarına karşın iş birliği yaparak tek bir kültürel yapı oluşturdıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Marajo toplumundaki bu kolektif yapılanma, kültürün ömrünü uzattığı gibi kabileler arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmiş ve seramik kapların hem siyasi hem de dini açılardan ortak bir kültürel öge olmasına zemin hazırlamıştır (Schaan D. P., 1996, s. 124). Marajo toplumunda seramik formlara olan bu bütüncül yaklaşım, dini inançların etkisiyle yapılmış bezemelerle ilişkilidir. Toplumsal birliği sağlamada güçlü bir faktör olan dini inançlar, seramik kaplar üzerinde farklı veya birbirlerine zıt öğelerin, farklı dekor teknikleriyle bir araya gelmesine ve tıpkı bir yapboz gibi dağınık parçalardan bütüne varan kompozisyonlar ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Marajoara kültürünün birleştirici doğası ve kültüre ait seramik kapların şeflikler arasında uzlaştırmacı öğelerden biri olması, bu sanatsal çalışmaların ana temasını oluşturmuştur. Çalışmaların biçimsel tasarımları tanga formlarından yola çıkarak tekrar yorumlanmış ve Marajoara kültüründe en fazla betimlenen öğelere ayrı ayrı değinilerek formlar üzerinde bir kompozisyon oluşturulmuştur. Bu öğeler; geometri, doğa, insan ve hayvan figürlerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte dördüncü ve son uygulamada tüm bu toplumsal ve doğal öğelerin birlikte kullanıldığı bir çalışma yapılmıştır. Motifler astar uygulanarak dekorlanmış ve kültür içindeki tasarımlarına sadık kalınmaya gayret edilmiştir. Bunun yanında yerlilerin yapmış olduğu şekilde, kazıma, astarlama ve kabartma gibi dekor tekniklerinden biri veya birkaçı aynı form üzerinde birlikte uygulanmıştır. Ayrıca kültürün doğasına bir gönderme olacak şekilde, farklı ancak ilişkili öğelerin tek bir bütünü oluşturması amacıyla bu çalışmaların bir düzenleme olarak sergilenmeleri hedeflenmiştir.

3.2.1. İnsanlar

Marajoara kültüründe insan yüzleri ve uzuvları hemen her seramik kabın üzerine işlenmiştir ve genellikle hayvan biçimli motifler kullanılarak kompozisyonlar oluşturulmuştur. Bu çalışmada insan yüzleri içeren farklı seramik kaplara ait motifler bir araya getirilmiştir. Çalışma elle şekillendirilmiş, beyaz vakum çamuru kullanılmış ve 955 °C 'de pişirilmiştir. Dekorlar siyah ve kahverengi astarlar kullanılarak fırça ve kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur.

Şekil 95: İnsanlar, 32 x 41 x 16 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022

Şekil 96-97: İnsanlar, Farklı açılardan

3.2.2. Doğa

Bu çalışmada kültürde betimlenen akrep, kayman, yılan ve su dalgası motifleri bir araya getirilmiştir. Bu üç hayvan içerisinde özellikle akrep insan biçimli motiflerle ilişkili olup, yılan ise doğurganlık ve suyla ilişkilidir. Çalışma elle şekillendirilmiş, beyaz vakum çamuru kullanılmış ve 955 °C 'de pişirilmiştir. Dekorlar siyah ve kahverengi astarlar kullanılarak fırça, kazıma ve kabartma tekniğiyle oluşturulmuştur.

Şekil 98: Doğa, 28 x 36 x 16 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça, kazıma ve kabartma dekoru, 955 °C, 2022

Şekil 99-100: Doğa, (farklı açılardan)

Şekil 101-102: Doğa, Farklı açılardan

3.2.3. Geometri

Geometrik motifler Marajoara kültüründe çoğunlukla yardımcı birer unsur olarak kullanılmış olmalarına karşın, hemen her seramik formun bezemelerinde yer almış ve boşlukları doldurma görevi üstlenmiştir. Bu uygulamada farklı geometrik bezemeler bir araya getirilmiş ve form üzerinde bir düzenleme oluşturulmuştur. Çalışma elle şekillendirilmiş, beyaz vakum çamuru kullanılmış ve 955 °C 'de pişirilmiştir. Dekorlar siyah ve kahverengi astarlar kullanılarak fırça, kazıma ve kabartma tekniğiyle oluşturulmuştur.

Şekil 103: Geometri, 27 x 29 x 14 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022

Şekil 104-105: Geometri, Farklı açılardan

Şekil 106-107: Geometri, Farklı açılardan

3.2.4. Bütünlük

Bu uygulamada insan, hayvan ve geometrik motifler birlikte kullanılmış ve form üzerinde bir düzenleme yapılmıştır. Üç ögenin de bir arada kullanılmalarının amacı, Marajo toplumunun doğayla olan etkileşimini anlayabilmek ve Marajoara perspektifiyle doğa kavramını tek bir form üzerinde tamamlayabilmektir. Çalışma elle şekillendirilmiş, beyaz vakum çamuru kullanılmış ve 955 °C 'de pişirilmiştir. Dekorlar siyah ve kahverengi astarlar kullanılarak fırça, kazıma ve kabartma tekniğiyle oluşturulmuştur.

Şekil 108: Bütünlük 22 x 29 x 23 cm, Beyaz vakum çamuru, Elle şekillendirme, Siyah ve kahverengi (Pigment) astar, Fırça ve kazıma dekoru, 955 °C, 2022

Şekil 109-110: Bütünlük, Farklı açılardan

Şekil 111-112: Bütünlük, Farklı açılardan

SONUÇ

Marajoara kültürü ve seramikleri üzerine yapılan araştırmalar sonucunda, Marajo adasında yaklaşık olarak M.Ö. 3500 yılına kadar uzanan seramik üretim tarihi olduğu görülmüştür. Seramik üretiminin başladığı kabul edilen bu tarihten, Avrupalıların adaya gelişine kadar olan ve tropikal orman evreleri olarak adlandırılmış beş tarihi evrede yaşamış insanlar, birbirlerinden bağımsız, ancak benzer teknikler kullanarak seramik üretimi yapmışlardır. Bu topluluklar arasında genetik veya kültürel bağlar görülmemiş ve kökenleriyle ilgili bilimsel teoriler haricinde somut verilere ulaşılamamıştır. Bu nedenle Marajoara kültürü ve seramik üretimleri, diğer evrelerden bağımsız olacak şekilde incelenmiştir.

Marajo yerlilerinin kendi varoluşsal kaygılarını, içinde bulundukları doğal ortamı ve bu ortamdan etkilenecek geliştirdikleri düşünülen dini inançları, seramik üretimleriyle birleştirdikleri görülmüştür. Söz konusu birleşim, antropolog Viveiros de Castronun “Kızılderili perspektifi” yani Amazon yerli toplumlarının, hayvanlar ve bitkilerle ortak bir doğa yerine ortak bir kültürü paylaştıkları teorisi (Castro, 2005, s. 123-132) çerçevesinde ele alındığında daha anlamlı görülmektedir. Dolayısıyla yerli toplum içerisinde insan, doğa ve inanç sistemleri bazen seramik üretimi bazen de dini olgular merkezde olacak şekilde bir araya gelmiş ve seramik formlar “kutsal” bir işlevsellik kazanmıştır. Bununla birlikte bu kutsal işlevsellik seramik kapların biçimsel yapılarından çok, üzerlerindeki dekoratif betimlemelerde daha fazla gözlemlenmiştir.

Marajoara seramik formlarının yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarda, törenlerde ve kadınlar tarafından giyilerek kullanılmaları, insanların bu formlar ile sıkça etkileşim halinde bulunmalarına neden olmuş ve kültüre ait öğretilerin seramik kaplar üzerine bezenmesini kolaylaştırmıştır. Seramik formlar üzerine bezenmiş desenlerin ve resimsel anlatıların, ait oldukları toplum içerisinde belirli anlamlar taşıyan güçlü bir iletişim sisteminin parçası oldukları görülmüştür. Bu durum farklı coğrafyalardaki yerli halklar içerisinde de görülmektedir. Örneğin antropolog Nancy Munn’un Avustralya Aborjinlerinden Walpiri yerlileri arasında yaptığı bir çalışma, resimsel anlatıların kabile içerisinde zamanla standartlaşmış anlamlar içeren birer kod görevi olduğunu göstermektedir (Munn, 1962, s. 72-84).

Motifler belirli bir kompozisyonda ve geometrik desenlerle bir araya getirilerek statü göstergesi de oluşturmuştur. Bu nedenle seramik formlarda kullanılan motiflerin dini ve estetik fonksiyonlarının yanında, toplum içerisindeki kimliklerle de ilişkili olduğu görülmüştür. Örneğin kültüre ait en dikkat çekici seramik formlardan biri olan Tanga'lar, kabile içerisindeki kadınlar tarafından hem giyilmiş hem de üzerine bezenmiş motifler ile kadınların toplum içerisindeki statüleri belirtilmiştir. Marajoara kültürünü oluşturan insanların sanat anlayışları da işlevsellik olgusu etrafında şekillenmiştir. Bu durum kültür boyunca sanatsal niteliğe sahip ve ikonografik anlamlar taşıyan tüm seramik formlar için geçerlidir. En küçük seramik taburelerden en büyük ölü gömme kaplarına kadar sosyal bir işlevi olmayan seramik form görülmemiştir.

Marajoara seramiklerinin biçimsel özelliklerinin ve sahip oldukları bezemelerin birbirlerini tamamlayacak şekilde uygulandıkları, bununla birlikte özellikle heykelciklerde birbirlerine zıt kavramların aynı bünyede birleştirildikleri görülmüştür. Biçimsel olarak eril ancak dekoratif olarak dişilik özellikleri görülmesi, yerliler arasında cinsiyet eşitliği olabileceği teorisini ortaya çıkarmıştır.

Bir diğer konu ise betimlenen hayvanların çoğunlukla yörede yaşayan yırtıcı hayvanlar (akrep, kayman, yılan vs.) olmasıdır. Adanın büyük bir bölümünü kaplayan nehir suları ve kuzeydoğusunda Atlas okyanusu bulunmasına, hatta Marajo yerlilerinin balık tükettikleri bilinmesine rağmen betimlemelerde balık veya su kuşlarına rastlanmamıştır. Bunun nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte bu durum, Marajo yerlilerinin bir çeşit varlık korkusu besledikleri canlıları inançlarının merkezine taşıdıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Marajoara kültürü ve seramikleri üzerine yapılan çalışmalar, bu kültürü oluşturmuş yerlilerin kökenlerine ve 15. yy 'da ortadan nasıl kaybolduklarına dair henüz elle tutulur bir sonuç ortaya koyamamıştır. Ancak bu konu gizemini koruduğu müddetçe, bilimsel ve sanatsal çalışmaların odağında kalmaya devam edecek ve umarız ki gelecekte aydınlatılacaktır.

KAYNAKÇA

- Kitaplar

- Amorim, L. B. (2010). Ceramica Marajoara. *Museu Paraense Emílio Goeldi*, 1-48.
- Barroso, A. E. (1954). *Marajó. Estudo etnográfico, geológico, histórico*. Rio de Janeiro: Companhia Editora Americana.
- Betty J. Meggers, C. E. (1957). *Archeological Investigations At The Mouth Of The Amazon*. Washington: SMITHSONIAN INSTITUTION.
- Harrari, Y. N. (2016). *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*. İstanbul: Kollektif Kitap.
- Roosevelt, A. C. (1993). *The Rise and Fall Of The Amazon Chiefdoms*. Chicago: University of Illinois at Chicago.
- Prous, A. (1991). *Arquelogia Brasileira*. Brasília: Universidade de Brasília.

- Makaleler

- Amélio, A. P. (2012). *Do barro à prata: joias baseadas na cultura marajoara*. Bauru: UNIVERSIDADE ESTADUAL PAULISTA.
- Barreto, C. (2015). *FIGURINE TRADITIONS FROM THE AMAZON*. Sao Paulo: Universidade de São Paulo.
- Castro, E. V. (2005). O Perspectivismo Ameríndio Ou A Natureza Em Pessoa. *Ciência e Ambiente*, 123-132.
- Jacques Danon, B. J. (1988). Identification and Implications of A Hiatus in the Archeological Sequence on Marajó Island, Brazil. *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 245-253.
- Lima, P. P., & Maisel, P. P. (2017). O MITO DA COBRA-CANOVA DESSANA NA OBRA DOS ARTISTAS BERNADETE ANDRADE, TURENKO BEÇA E

PRISCILA PINTO. *Associação Nacional de Pesquisadores em Artes Plásticas*, 4375-4389.

Meggers, B. J. (1992). *Review Moundbuilders of the Amazon: Geophysical Archaeology on Marajó Island, Brazil by Anna Curtenius Roosevelt*. Washington: Taylor & Francis, Ltd.

Munn, N. D. (1962). Walbiri Graphic Signs: An Analysis. *American Anthropologist*, 72-84.

Nunes, K. P., Munita, C. S., Toyota, R. G., Oliveira, P. T., Cano, N. F., Schaan, D., . . . Demartini, C. C. (2012). Study of the Firing Temperature of Marajoara Archaeological Ceramics by EPR Associated to INAA Data. *Journal of Environmental Science and Engineering*, 1108-1116.

Palmatary, H. C. (1949). The Pottery of Marajó Island, Brazil. *Transactions of the American Philosophical Society*, 261-470.

Rossetti, D. d., Ana, G. M., & de Toledo, P. M. (2009). Archaeological Mounds in Marajó Island in Northern Brazil: A Geological Perspective Integrating Remote Sensing and Sedimentology. *GEOARCHAEOLOGY: AN INTERNATIONAL JOURNAL*, 22-41.

Schaan, D. (2010). Long-Term Human Induced Impacts on Marajó Island Landscapes, Amazon Estuary. *diversity*, 182 - 206.

Schaan, D. (2012). *SACRED GEOGRAPHIES OF ANCIENT Historical Ecology of Social Complexity*. New York: Left Coast Press.

Schaan, D. P. (1997). *MARAJOARA ICONOGRAPHY: A STRUCTURAL APPROACH*. Belem: Universidade Federal do Pará.

Schaan, D. P. (1999). *A Representação Humana Na Arte Marajoara*. Belem: Museu de Arte de Belém.

Schaan, D. P. (2007). A ARTE DA CERÂMICA MARAJOARA: ENCONTRO ENTRE O PASSADO E O PRESENTE. *Habitus*, 99-117.

- Basılmamış Kaynaklar

İçden, M. K. (2020). *HEYKELDE ANTROPOMORFİK NESNELER VE BİÇİM ARAŞTIRMALARI*. Ankara: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ.

Schaan, D. P. (1996). *A Linguagem Iconográfica da Cerâmica Marajoara*. Porto Alegre: Pontificia Universidade Católica do Rio Grande do Sul.

Schaan, D. P. (2004). *The Camutins Chieftdom: Rise And Development Of Social Complexity, Brazilian Amazon*. Pittsburgh: University of Pittsburgh.

- İnternet Kaynakları

Amazon Caiman Facts. (2016, Mart 7). www.rainforestcruises.com:https://www.rainforestcruises.com/guides/amazon-caiman-facts adresinden alındı

Google Haritalar. (2021, Temmuz 1). *Google Maps*. Google Maps: <https://www.google.com.tr/maps/place/Maraj%C3%B3/@-0.7963446,-49.612801,8.75z/data=!4m5!3m4!1s0x92a187d84facc207:0x93ec7977b5b95e2d!8m2!3d-0.9401984!4d-49.6393095> adresinden alındı

Macdonald, G. (2021, Ekim). *Cuniculus paca*. animaldiversity.org:https://animaldiversity.org/accounts/Cuniculus_paca/ adresinden alındı

Moura, A. M. (2018, Aralık 22). *Plano de aula: História: Formas de registro*. Novaescola: <https://novaescola.org.br/planos-de-aula/fundamental/6ano/historia/historia-formas-de-registro/5360> adresinden alındı

Olah, Z. (2019, Mart 18). *Maraj ó Island (Marajoara) 2) Santarem 3) Central Amazon 4) Gavan (Western Venezuela)*. slideserve: <https://www.slideserve.com/zizi/maraj-island-marajoara-2-santarem-3-central->

amazon-4-gavan-western-venezuela-powerpoint-ppt-presentation adresinden alındı

Papoca, A. (2020, Mart 13). *ARTE MARAJOARA: AS CARACTERÍSTICAS DAS OBRAS E A HISTÓRIA DESSA CIVILIZAÇÃO QUE OCUPOU O BRASIL* .
laart: <https://laart.art.br/blog/arte-marajoara/> adresinden alındı

Pekari/Memeli. (2020, Eylül). delhipages.live:
<https://delhipages.live/tr/bilim/memeliler/tirnakli-memeliler/peccary>
adresinden alındı

Saygın, Y. (2019, Aralık 25). *Kapibaralar Hakkında Bilgi; Kapibara Nedir? Özellikleri Nelerdir?* bilgihanem.com: <https://bilgihanem.com/kapibara-hakkinda-bilgi/> adresinden alındı

stringfixer. (2021). *Jaguar*. stringfixer.com:
https://stringfixer.com/tr/Panthera_onca adresinden alındı

Tapir (Brazilian) / Tapirus terrestris. (2020). www.dudleyzoo.org.uk:
<https://www.dudleyzoo.org.uk/animal/tapir-brazilian/> adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Hüseyin Gürgöze

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim:

Lisans: (yıl, üniversite, bölüm)

2018, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü

Lise: (yıl, mezun olduğu lise)

2013, Nevit Kodallı Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi

İş Tecrübesi: (yıl, çalıştığı iş yeri, şehir)

2019, Atölye 12, İzmir

2020, Lülephant, İzmir

2020, Katı yüzey modelleme ve Proje çizeri, Cs Yapı Mimarlık ve İç Mimarlık, Mersin

Katıldığı Etkinlikler: (yıl, etkinlik adı, şehir)

2017, Seramik Sanatı Eğitimi ve Değişimi Derneği 4. Seramik Sanatı Eğitimi Konferansı

Katıldığı Sergiler: (yıl, sergi adı, şehir)

2016 Seramik Topluluğu Öğrenci Sergisi, İzmir

2017, Dokuz Eylül Üniversitesi Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü Yıl Sonu Öğrenci Sergisi, İzmir

2018, Mimas Sanat Galerisi Karma Sanat Sergisi, İzmir

2021, Atölye Kırmızı Karma Sanat Sergisi, İzmir

